

POCZĄTEK (1798) *sb m*

początek (1798), [**poczętek**].

o oraz e jasne.

sg *N* początek (366). ◇ *G* początku (542), początką (5); -a *GliczKsiąż* (2); -u : -a *PatKaz III* (2:1), *LubPs* (13:1), *BielKron* (19:1). ◇ *D* początkowi (6), początku (1) *LeovPrzep*. ◇ *A* początek (181). ◇ *I* początkiem (146); -em (9), -(e)m (137). ◇ *L* początku (404). ◇ *V* początku (2). ◇ *pl N* początki (47). ◇ *G* początków (24); -ów (3), -(o)w (21). ◇ *D* początk(o)m (8). ◇ *A* początki (46). ◇ *I* początki (2). ◇ *L* początkach (16), początk(o)ch (1) *RejZwierc*; ~ -ach (15), -(a)ch (1). ◇ *du G* (*cum nm*) początku (1) *SkarŻyw* 278.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

[*Formy pl zwykle nie oznaczają wielości, lecz wyrażają sens taki jak sg.*]

1. Coś pierwszego, pierwszy moment istnienia czegoś, pierwsza część, pierwszy objaw czegoś; *initium* *Vulg, HistAl, PolAnt, Mącz, Modrz, Calag, JanStat, Cn*; *origo* *HistAl, Vulg, Modrz, JanStat, Cn*; *principium* *Vulg, PolAnt, Mącz, JanStat, Cn*; *exordium (exordia)* *Miech, Vulg, Modrz, Cn*; *caput (capita)* *PolAnt, Vulg, Mącz, Cn*; *ortus* *Miech, Mącz, Cn*; *elementum (elementa)* *PolAnt, Mącz, Cn*; *ingressus* *Miech, Cn*; *principatus* *PolAnt, Cn*; *altum* *Modrz, Cn*; *rudimentum* *Mącz, Calep*; *primordia, primum (prima), strips* *Mącz, Cn*; *apertio, oriens* *PolAnt*; *fundamentum, integrum, limen, prooemium* *Mącz*; *inchoatio* *Vulg*; *coeptum (coepta), coeptus (primus), cubilia, cunabula, exorsa, exorsus, fons, inceptio, inceptum, ingressio, initus, introitus, metropolis, nativitas, orsa, orsus, parens, primordia prima a. principiorum, princeps, semen, seminarium, ultimum (ultima), vestibulum* *Cn* [odpowiedniki łacińskie z *Cn* mogą odpowiadać również innym znaczeniom] (1436) : *Mymer*¹ 3v; Co fie rozumie początek *RejPs* 180v; *KromRozm III* L8v; *Ingressus et Ingressio, Weście/ wftąpienie/ początek. Mącz* 148a; *Peritum initium, Mądry/ tráfny początek. Mącz* 292a, 36a, 59a, 105a, 167d, 170c (14); *Calag* 17b, 552a; *Calep* 163a, b, 211b, 390b, 520a (10).

W połączeniu szeregowym (1): Potym ielt troycza pirwfa liczby nie rowna/ wízakoż fama w łobie dołkonała/ bowiem początek/ frzodek y dokonanie w łobie zamyka *KłosAlg* A2v.

Fraza: »początek [od czego] się poczyną; początek [czego od kogo] się wszczynający« (1;1): Wízákże áby iedność pokazał/ tey iedności początek/ od iednego fie wízcżynájący/ mocą fwą [*Chrystus*] poftánowił. *WujJud* 153v; *SkarKaz* 606a.

Wyrażenie: »początek [od kogo] czynion« (1): Tożci byli y infzy Apoštołowie co był Piotr/ iednákíe towárzyftwo/ iednáką y ípolną czeń/ y rowną władzą wízyfcy mieli/ ále od iednego początek bywa czynion/ áby fie ieden Kościoł być pokazał. *WujJudConf* 153v.

Szereg: »początek i koniec« (1): *Inde prora et puppis proverbium, Przodek/ Początek y koniec. Mącz* 327a.

a. *O czasie: moment, okres, kiedy się coś zaczyna; rozpoczęcie* (785) : *CzechRozm* 25v; [nawiązanie do słów „Na początku było słowo”:] *Ktemu y ná toby fię trzebá X.K. obeyzrzeń/ żeby íwoiemu Auguftinowi y Pomeryuřzowi z infzymi nie był odporny: ktorzy fyná nie rozumieją przez ífłowo. [...]* ále przez początek. *CzechEp* 277, 278, 303; *GostGosp* 146.

początek czego (313): *OpecŻyw* [34]v; dzyfz [tj. w dzień narodzenia Maryi] fya Ital fzywatu początek zbauyenia *PatKaz III* 115; *GroicPorz* aa4v; *Leop* 4.*Esdr* 16/18 [4 r.]; Thákowecó oto fą początki niebá y zímie gdy były ftworzone/ dnia onego w ktory Pan Bog wczynił niebo y zímie. *BibRadz Gen* 2/4; A ten mieliac bédzye wam pirwy/ to ielt/ początkiem roku *BielKron* 30, 57 marg, 88, 130 marg; *Mqcz* 105b, 268a, 359c; iefli mgła [w moczu] ielt iákoby rozdáta/ známionuie początek tráwienia niemocy *SienLek* 26; A te wšytkie przerzeczone rzeczy/ poczęły fye dżiac od począthku Wiofny/ Látá od Národzenia Páńfkiego 1564. áz do początku Iešieni Roku od Národzenia Páńfkiego 1566. *LeovPrzep* B3, C4; *RejPos* [137]v; *CzechRozm* 35v [2 r.]; Początek iedného/ zgubá drugiégo. *Oczko* [42]v, 29; vkazał fię cud v Krákowá: Abowiem w pułnocy/ ktorey początek był nowego roku/ niebo iáfná y wdzięczná fwiátłofciá przez krotki czás iáfnie fwieciło/ znáčzac fmiereć Xiążęciá Bolesławá Wfitydliwego *StryKron* 350, 452 marg; *ArtKanc* S7; *Calep* 484b; PANie BOże wfzechmogácy/ ktoryš nam dał doczekać początku dnia dżišieyfzego *LatHar* 18; *WujNT Matth* 4 arg, s. 122 marg, 394 marg, 399 marg. Cf *Fraza*; »początek brać, wziąć«; »początek świata«; *Wyrażenia przyimkowe*.

początek czyj [w tym: pron poss (6), G pron (1)] (7): *BielSpr* b3v cf *Przysłowie*; *ArtKanc* P18 cf »pi(e)rwszy początek«. Cf »początek brać, wziąć«, »początek mieć«.

W przeciwstawieniach: »początek ... dokonanie (a. dokończenie, a. koniec) (12), kończyć się, ustawać« (14): koniecz lepak gniewu ielt początek pokuti. *BielŻyw* 31, 169; *GroicPorz* aa4v; Bo iáko od wcielenia Páńfkiego/ wšyfki táiemnice y fpráwy Wiáry náfzey fwoy początek máią: ták też pielgrzymowánie iego kończy się Wniebowfłápieniem. *KuczbKat* 55; *BielSpr* b3v; *PaprPan* Ff; *GórnRozm* A2; *ActReg* 32; *Phil* P; áby wfzelka náfzá modlitwá yfpráwá/ od ciebie záwždy początek bráłá/ y przez cię po záčzęciu dokonáczenie miáłá. *LatHar* 13, 183, 344, 634; *KořakCath* B3.

W charakterystycznych połączeniach: *mocny początek, pewny, prosty, przyrodzony; początek (początki) bitwy, boleści, dnia (2), głodu, jesieni (2), kazania, Kościoła (2), łkania, mowienia, nieba i ziemie (2), nieszczęścia, obietnic, ofiarownictwa (2), opowiedania (2), panowania [czyjego], pokuty, probacyjej (2), przypowiedania, roku (lata) (3), sprawy, trawienia niemocy, walk (2), wielkiego zatracenia, więzienia, wyvodu (2), zbawienia, zdrowia, żywota (2); początek weselu k starości; doczekać początku, wykład; początek (początki) chwalić, kłaść, opatrzeć, opis(ow)ać (3), wspominać, znamionować, o początek pracować; pisać o początku*.

Przysłowia: Wšytki rzeczy máią początek y koniec. *BibRadz* 4.*Esdr* 9 arg, 4.*Esdr* 9/5; *BudBib* 4.*Esdr* 9/5; á zařz co ná swiecie ielt/ coby początek máiac końcá mieć nie mušiało? *GórnRozm* A2. [Ogółem 4 r.]

s pracy miewamy dobre mienie/ dobre życie: y bogactwá/ ále s tym człowiek pořpołu vmiera/ iáko fie vrodzá ták fie sfárzeią/ iáki ich počżatek [!] tákie dokonánie. *BielSpr* b3v.

Nie chwalmyř nic początku pátrzmy dokonánia *PaprPan* Ff.

Nieci tylko copoczynaią ale co dokonywaią wazni są [...], nie napoczątku ale nadokonaniu wšytko nalezy *ActReg* 32.

Fraza: »zaczął się początek [czego]« (1): á iáko fie záčzał pirwży początek nam obietnic Bogá Oycá nářzego niebiefkiego *RejPos* 269v.

Zwroty: »początek brać, wziąć« [w tym: czego (3), „swoj” (2)] = *zaczynać się; initium accipere Vulg; initium incipere JanStat (7:6): KromRozm II f2; Leop Hebr 2/3; Miedzy inżnymi rzeczami początek fwoy/ wzięło ono zacne y záwołáne zgomádzenie/ ktore zową Societatem IESV ReszHoz 136; Co náłze fmyłły záczną/ kończ Oycze łáfkáwy/ Niech początek y koniec/ z ćiebie biorą/ fpráwy GrabowSet E2; LatHar 13, 183, 344, 634; Moc twoiá Bofka człeku ná świećie żyć dáie/ Przez nią początek bierze y przez nią wftáie. KołakCath B3; WujNT Hebr 2/3; które dżiesięć lat początek fwoy wezmą y poczną fie ode dniá wczynienia przyśięgi SarnStat 1125, 918, 1167.*

»czynić [czemu] początek« = *zaczynać (1):* Ia wesołey duŕze nie czuię z młodości/ Profzę czyń początek wefelu k ftárości. *GrabowSet C3.*

»dać [czemu] początek« = *zapoczątkować (1):* iż rzecz poŕpolita Rzymfka/ [...] thák iż iáko napierwey dáłá przyczynę fzkodzie/ ták da lekárftwo y zdrowiu początek *BielKron 199.*

»początek mieć« [w tym: „swoj” (2)] = *zaczynać się; initium habere Vulg [szyk zmienny] (8): BibRadz 4.Esdr 9 arg, 5; gdyż to czełne vniżenie ieft nie wieczne/ ma początek y koniec/ á nie ná wieki. SarnUzn F5; KuczbKat 55; BudBib 4.Esdr 9/5; A niebo y ziemiá izali początku nie máią [...]? CzechRozm 35; GórnRozm A2; Phil P.*

Wyrażenia: »pi(e)rwszy początek« (2): *RejPos 269; Zywoť moy iak v Tkaczá nić/ prędko muŕi rozerwan być/ bo y pierwŕzy moy początek/ znałem że był słaby wátek. ArtKanc P18.*

»początek (początki) ŕwiata, stworzenia ŕwiata« [szyk 4:1] (4:1): *RejRozpr cv; Napirwey tedy/ iáko fię okázuie z ksiąg w ktorych początki ŕwiátá opifano [ex libris Originum mundi apparet]/ obyczáymi fię tylko fprawowano á wftawámi oyczyłtami. ModrzBaz 101v; Bo Moizelz profitymi fłowy/ iáko hiłtoryk wiorny/ początek ftworzenia ŕwiátá te^{go} widzeniu y zmyłłom inżnym podległego opifuie CzechEp 158; SkarKaz Oooo2c; Gdy ielzće były profte w ony látá Początki ŕwiátá. KlonFlis B3v.*

Szeregi: »początek i (a) koniec (a. dokończenie)« = *initium et consummatio Vulg (8): BibRadz 4.Esdr 9 arg, 5; SarnUzn F5; BudBib 4.Esdr 9/5; ktorego ofiárownictwá początku pewnego/ y dokończenia piłmo ŕwięte nie opifuie. CzechRozm 35v, 35v; GrabowSet E2; SkarKaz Oooo2c. [Ponadto w przeciwstawieniach 12 r.]*

»początek i (a) weście« [szyk 1:1] (2): *Defensionis introitus, Weście á początek obrony. Mącz 105b; Phil P.*

»początek a záłożenie« (1): *Bo ielzće Moizelz piŕzac o początku á o záłożeniu niebá y zyemie [...] powieda: iż [...] RejPos [137]v.*

Wyrażenia przyimkowe: »bez początku« = *przedwieczny, wiecznie trwały (4):* Z tey wiary zártowáli mędrcy ŕwiátá/ ktorzy nie vrodzonym/ nieftworzonym/ y bez początku ŕwiát być powiádáli/ á zátym wiecznym. *BiałKaz D4; potwierdzili/ fwiát y wŕzelkie ftworzenia/ być bez początku/ y wieczno trwáły. StryjKron 1.*

~ *Wyrażenie:* »bez wszelakiego początku« (1): *iefliby tu v Ianá/ fłowo to/ Ná początku/ znaczyć miało/ przed wŕzyłtkimi wieki: ábo/ bez wŕzelakiego początku: ábo przed wŕzelákim początkiem: lub theż ielzće przed wŕzyłtkimi rzeczami: to ieft [...] nigdy CzechRozm 26.*

Szereg: »bez początku i bez dokonania« (1): *Ariŕtoteles/ Cicero/ Xenophanes/ Auerrois/ etc. ŕwiát być wieczny bez początku/ y bez dokonánia wywodzili StryjKron 1. ~*

»dla początku« = wyrażenie handlowe oznaczające zgodę sprzedającego na podaną przez kupującego cenę (1): Dałbym wam pięć szelągów/ dość za nie prawdziwie: (-) Liczcież już dla początku/ day boże szczęśliwie. *WyprPl* A4v.

»od początku(-a, -ow)« = od pierwszego momentu; na początku, w pierwszym okresie jakiegoś ciągu czasowego; od dawna, bardzo dawno; *ab initio* *Vulg*, *HistAl*, *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*, *Calag*; *a principio* *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *JanStat*; *ab origine* *Vulg*, *Modrz*; *ab exordio et ingressu* *Miech*; *initio* *Vulg*; *a capite, in initio, in principio* *PolAnt* (331): gdy Pilát na krzyż wbitz kázál/ nieopuścili onij ktorzy go [*Chrystusa*] od początku milowali. *OpecŻywList* C2v; *PatKaz II* 50v; *PatKaz III* 112v; *KlerPow* 3; *KłosAlg* Av; *WróbŻołt* 73/2, 76/12, 118/152; *Chriftus Iefus* iest wtora wtróczy perłona/ prawdziwy z bogiem oycem bog/ y fyn iego odpoczątku od niego fię rodzączy *SeklKat* O2; Gdyz nikt odpocątku niebył Aby był dofycz vczynił Nafwiecze fwey powinnończy *RejKup* S; *HistAl* C4, G; *KromRozm I* D2, E4v *margin*; ktore przykazánya nye fą włafne zakonu żydowłkyego/ ále od początku przez Bogá włercach y w rozumyech włfch ludzi fą yákoby włfczepyone *KromRozm II* k2; *KromRozm III* E4v, E5, 14, L5v; *Otołz Bog moy á Krol moy wyczny od początká/ Pocyelfyl* opuśczone fwoye nyebożatká *LubPs* R3, R3v, Z6v, cc, eev *margin*, hh4v; *KrowObr* 52v [2 r.], 95; *RejWiz* 47, 87v; *Leop* 4.*Esdr* 4/30, 43, *Iob* 38 *arg*, *Is* 48/16, *Ier* 28/8 (9); boś wiaré onę ftrácił/ ktora od początku między krześciány była *OrzList* cv, c2; *Thedy* zrozumieł żeć o tym Nawyzłzy opowiedział ielzche od onych dni ktore były przed tobą od początku. *BibRadz* 4.*Esdr* 9/4, I 1, 1c *margin*, 2a *margin*, 1.*Par* 17/9, *Is* 41/4 (12); nábudowáli nam w Polfzce nowych y rozlicznych Ołtharzow/ przeciwnych Ołtarzowi onemu ftárodawnemu/ od początku przez włzytkie Polłkie Krole áż do dżiśieyżego Krolá ná Świętą Ewánielią poprzyśiężonemu *OrzRozm* Gv; *GrzegRóżn* H; *Mącz* 1a, 163c; *RejPos* 101v, [137]v; *RejPosWiecz*² 93v; Niech okażą Oryginały Kościołow fwoich/ niech okażą porządek Bifkupow fwoich/ ták iednego zá drugim od początku poftępujących *WujJud* 135v; iednak nie zginął był dla tego między onymi ludźmi Kościół prawdziwy Apołtolłki/ gdyż infzego żadnego niebyło/ iedenże ten był záwłze od początku *WujJudConf* 129; *RejPosRozpr* b4, c2, c3 [2 r.]; *RejPosWstaw* [143⁴] [2 r.]; *BudBib* 4.*Esdr* 4/41[43], 9/4, *Sap* 9/8, 14/6, *Eccli* 15/14 (8); *BudNT Ioann* 15/27, 1.*Ioann* 1/1, 3/8; *CzechRozm* 30, 35v, 239v, 242v, 255; *ModrzBaz* 30v; niech fię rozpytáią [*heretycy*] wprzełzłych wiekách maiáli fuccelýą od początku idącą *SkarJedn* 33; *Calag* 543a; Poznałz iáko tá mátká kościół Rzymłki odpoczątku święte rodziłá y rodzi *SkarŻyw* A3v; Apołtoł ná początku Ewánieliey opifuie ołobę iego od początku/ Bołką/ ktora fię potym z ciálem ziednoczyłá. *CzechEp* 343, 135, 139, 252, 297, 315; *NiemObr* 124, 126; *ArtKanc* I16v, K11; Iż Moyzełz dla twárdości fercá wálzego dopuścił wam opułzczać żony wálze: lecz od początku nie było ták. *WujNT Matth* 19/8, s. 26, *Matth* 19/4, *Luc* 1/2, s. 324, *Ioann* 6/64[65] (30); *SarnStat* 83, 910; *SkarKazSej* 692a.

~ od początku kogo (1), czego (172): *WróbŻołt* Y2v, Y4; ale ty iákoś wziął opiekę nad nami ielłcze odpoczątku ziwota náłłego iulz iey racz łaskawie dokonac *RejPs* 189v; Yákoż y w Rzyme y po włlytkim krzełciyáńftwye yáko ya flyłłę w wyelu rzeczy ináčzey dżyerżano pirwey od początku wyáry/ álbo in primitiua ecclesia. *KromRozm I* E4v, L4, M; *KromRozm III* C3v; (*did*) Mądrość mowi. (-) Od początku drog fwoich/ Pan Bog iulz mną władał *BielKom* B5; *LeovPrzep* B3; *Iam* a principio Romani nominis, Málem od początku Rzimianów. *Mącz* 163b; Kiedy będzie ná wielkim pálcu v lewey ręki

kroftá niewielka [...] / á nieboli: vmrzeć do sżeści dni / od początku niemocy. *SienLek* 23; *RejPos* 42v, [344]v; *BiałKat* 278v; *SkarJedn* 317; *SkarŻyw* 337, 371; Ktora Intromiśsia ma fię ftać przez woźnego powiatu tamtego od początku Roku Bożego, gdy pisać będą 1581. *ZapKościer* 1580/13v; *ReszList* 157, 189; *Paprup* A2; *LatHar* 289, 566; że káżdá z nich [*dusz*] / od początku národzenia / ma ániola ftróżá fwego náznáczonego. *WujNT* 76. Cf »od początku świata«, »od początku wieków«.

[*W formule modlitewnej*: »od poczętka, ninie i zawždy« : Iako bylo od poczętka nina y zawždy *Krofej* N2v.]

W charakterystycznych połączeniach: od początku chrześcijaństwa, drog, kazania, krolewstwa, ludzkiej naprawy, narodzenia, niemocy, poczęcia, roku (2), rozmnożenia ludzkiego, Rzymianow, wiary (5), wiosny, wstąpienia, żywota (życia) (3); od początku(-a) baczyć, (u)czynić (5), dzierżać (3), fundować, grzeszyć (4), idący, miłować, napelniony, nastawający, obaczyć, obiecany, okazać, pochodzący, podany, poprzystężony, postanowić (postanowion(y)) (5), postępujący, poznać, przebywać, przyjąć, przypatrować się, przyść, rodzący się, służyć, sposobić, sprawować, stworzyć (stworzon(y)) (6), trwać (trwający) (2), trzymać (3), ukazać, usługować (2), utwierdzony, używać, wieczny, wiedzieć, wieść, wsiany, wszczepiony, wziąć, zachować się (3), założyć, zgotować, zgromadzony, zwiastować; małem od początku, pirwej, prawie (2), zawždy (zawsze) (7); przed wszemi wieki od początku.

Połączenie: »wnet, skoro od początku« (4:3): *KromRozm III* A7; *RejAp* 66; Iako o tym nápisano iefst wnet od początku rozmnożenia ludzkiego *RejPos* 42v; *RejPosRozpr* b3v; że nie iákiego nowego człowieká / á nigdy przedtym nieflichánego fpráwy opifować począł: ále tákiego / o którym iefzcze fkoro od początku / nie v ludzi tylko / ále też y v íámego Bogá / który go dáć flubował mowá bywála. *CzechRozm* 26v, 24; *CzechEp* 119.

Wyrażenia: »od początku swego« (2): *MiechGlab* 32; iż drudzy odstępní Angiolowie od początku fwego / íáfká obdárzeni byli. *KuczbKat* 20.

»od początku(-a, -ow) świata (wszytkiego), (wszego a. wszystkiego) stworzenia, stworzenia świata, wszystkich rzeczy« = *ab initio creaturae*, *ab origine mundi*, *ab initio mundi*, *in saeculo ab initio Vulg*; *a prima rerum origine Modrz* [szyk 144:1] (131:8:5:1): Od początku świata nieieft flicháno aby kto otworzil tego oczy który fie flepo narodził *OpecŻyw* 64, 7, 9v, 12, 26v, [80]v, 173v; A tam yufch odpoczątkow fzwiyata ftała fyá [*Maryja*] uyerna yfthá matką bofthwa *PatKaz II* 32, 19, 25 [2 r.], 29 [5 r.], 67v; *PatKaz III* 87v; *WróbŻółt* aa3v, aa4; *RejPs* 112v, 165v; *KromRozm II* f2v, *KromRozm III* A7; *LubPs* A3v, ff; *KrowObr* 60, 88v, 188v, 241v; *Leop Mar* 10/6, VV v, *Apoc* 13/8; Tymi słowy okázuie / iż Bog wfzythko fpráwił w mądrofci od początku wfzego fтворzenia. *BibRadz* 1283d marg; *OrzRozm* H; *Kronika*. [...] Od początku Swiátá / áż do tego roku / który fie pírze 1564. *BielKron kt*, 10, 20, 51v [3 r.], 53, 68v (16); *GrzegRóżn* E3, N2; *RejAp* 4, 66, 101v, 105v, 107v (15); *HistRzym* 122v; á gdziefz táki moczárz kiedy był flichán od początku swiátá wfzytkiego *RejPos* 272v, 9v, 15v, 32, 41v, 51v (34); *BiałKat* 296 [2 r.]; *GrzegŚm* 38; *KuczbKat* 390; *RejZwierc* 3; *WujJudConf* 115; *RejPosRozpr* b3v; *BudBib* 4. *Esdr* 14/21[22]; *WierKróc* A2; Ale y dla tego [*Chrystus jest Panem i sprawcą żywota*] że od początku wfzytkiego fтворzenia / wfzytkich rzeczy żywiácych w nim zywoť był *BiałKaz* Ev; ze [!] fie ci ludzie iuż nie ták máią ná swiát rodzić / iáko fie odpoczątku [!] fтворzenia swiátá rodzili *CzechRozm* 116, 24, 65v, 183, 222; Więc w domowym kto mi go [*Andrzeja Kawenckiego*] ofzuka porządku / Ia go

náleść nie mogę od światá początku. *PapPan Cc2v; KarnNap F3v; STárodawny á ielzcie od początku wšytkich rzeczy ielt obyczay/ że o Szkołách ma łtaranie Rzeczpołpolita ModrzBaz 128v; Oczko 6v; Stolicá iego [Boga] od początku światá ielt záložona KochPs 141; SkarŻyw 206; CzechEp 119; Wierzę od początku światá Nie były ták suché látá KochFr 36; KochPieś 11; LatHar 148, 645; Abowiem od tąd iáko oycowie záfnęli/ wšytko ták trwa od początku łtworzenia. WujNT 2.Petr 3/4, Matth 24/21, Mar 10/6, 13/19, s. 200, 320 marg (10); WysKaz 21; PowodPr 22; SkarKaz 156b, 485b; KlonFlis B4v.*

»od początku (wszech) wiekow, wieku« (3:1): *PatKaz I 9; Od początku uyekow łpofobyl myá łobyie panná/ aboczyem odpoczątku wšzech uyekow uybrana yełt przybytkyem bołkyem PatKaz II 46; Tám od początku wieku tá brodá miełzkálá/ Y kłztałt ná wšytki brody potómné wydálá. KochBr 151.*

»od wšytkich (a. wszech) początkow« (2): *RejPs 165; Gdyż Ian s. iáwnie o Synu powieda/ iż iákoż od wšzech początkow był w Bołtwie łłowem/ á to słowo záwždy było prawdziwym Bogiem. RejZwierc 10.*

»od początku zacząty« (1): *iákoby z niego wczynił wdzyęczną ofyárę Bogu oycu łwemu/ przeiednawšy mu y on łrogi gniew iego ielzcie od początku światá zácząty/ okrutná męká łwoiá RejPos 107v.*

Szeregi: »od dawnych czasow a od początku« (1): *Od dawnych czálow á od początku ták wyełkyełmy przełpyeczeńłtwo wzyęli od błogolławyonego Pyotrá [...] / iż mamy moc [...] powłłechny kołcyoł włpomágác KromRozm III N8.*

»od początku (aż) do tego czasu (tych czasów) (a. dotychmiast, a. do dnia tego, a. dotąd, a. do tego roku, a. po dziś dzień« = *ab exordio et ingressu in hanc diem Miech; ab initio usque modo a. nunc Vulg (13); bo tho ielt rzecz połpolita wšytkim hordam tatarłkim iako od początku łwego aż po dzisdzien. MiechGlab 32; Ktora zgodá y yednołć od początku aż do tych myáłt náyduye łye wkołcyele połpolitym krzełciyáńłkim KromRozm I K2, L4, M; KromRozm II f3v; KromRozm III Kv; BielKron kt, 68v; GrzegRóżn N2; Abowiem w then czás będye thák wielkie zátrwożenie/ iákie nie było od początku światá aż do thego czálu/ áni będye. RejPos 258v; Abowiem ná on czás będye wielki wciłk/ iáki nie był od początku światá aż do tąd/ áni będye. WujNT Matth 24/21, Mar 13/19, s. 516.*

»od początku (aż) do skończenia (a. końca« (11): *OpecŻyw 26v; iż ty obyetnice y prośbá páńłka włłemu krzełciyáńłtwu od początku aż do końcá łwyátá łlużá. KromRozm II 12v; KromRozm III D8v; KrowObr 88v; Leop VV v; BielKron 79v; ábowiem od początku aż do końcá w tákowey miłóści nie łie inego nie náiduie/ iedno boleść/ męká/ trapienie/ cięłzkość łerdeczná GórnDworz LlV; RejPos 272v; áby niewidzieli [filozofowie] łpraw któremi wšyłtko trzyma [Bóg] od początku aż do łkończenia. Oczko 5v; Gdy my czterzey wiatrowie z czterech kątow światá Zgromádzim welpoł wšyłtkich co ich miály látá Od początku do końcá KołakCath C5; WujNT 838; [Boze wšzechmogący/ Panuiełz od początká/ Mocno ałz do koyńca Krofej K7v].*

»od początku i z początku« (1): *to mamy rozumieć ze łlowo to ielt/ łyn bozy ielt odpoczątku y zpoczątku bog SeklKat O4.*

»od początku abo z przodku« (1): *Iełtem to com wam od początku ábo z przodku powiedał/ to ielt/ łwiátłóść y zbáwienie światá. WujNT 342.*

»(ani) od początku i (ani) (aż) na wieki« (4): A tyś przed lie nád wśfe chwały przełożeńśfy pánie boże Izráelłki ták iákoś był od początku y ná wieki będziefz. *RejPs* 62v; *RejPos* 138, 150v; Gdyfz [*bałwany*] áni od początku były áni będą trwác ná wieki [*Neque ... ab initio, neque in perpetuum*]. *BudBib Sap* 14/13.

»od początku i (a) od wieku (a. ode dni wszytkich wiekow, a. przed wieki)« [szyk 3:1] (4): *SeklKat* P2; Od początku y przed wyeki yeftem ftworzoná. *KromRozm I M*; Od wieku byłám poftánowioná/ y od początku [*A saeculo principatum ..., aprincipio*] niźli była ziemiá. *BibRadz Prov* 8/23; Iż wyfcie iego [*Mesjasza*] będzie od początku á ode dni wśzytkich wieków *RejPos* [36]v.

»od wszczęcia i od początku« (1): Ktoż zwiáftował od wśfczęcia/ ábyfmy wiedzieli/ y od początku [*ab exordio ... et a principio*]/ ábyfmy rzekli *Leop Is* 41/26. ~

»od początku« = *od nowa, ponownie* (2): Abyfcye od początku rozważali sóbye/ To cofcye z dawnych czáfów yuż yáwnye ftycháli *LubPs* R5v; Ab integro et de integro adverbia, Od początku/ z nowu. *Mącz* 171d.

»z początku(-a)« = *od pierwszego momentu; na początku, w pierwszym okresie jakiegoś ciągu czasowego; od dawna, bardzo dawno; ab initio HistAl, Po!Ant, Vulg; a principio Mącz, PolAnt, Vulg; a primo, de principio Mącz; ab oriente PolAnt; in initio Vulg; initio Modrz* (69): *LibLeg* 11/42; moy vmył tákowy był s początku/ áby wyftępní męzoboyce fzyie fttradáli. *HistAl* G5, K5; Abowiem wiedziál f początku Iefus/ [...] ktory był ten co go wydać miał *MurzNT Ioann* 6/65; *KromRozm II* c2v, qv, v2v; Muftyelibyfmy wfystek fwyát zchodźić/ á wfłedy fye wywyádowác/ yáko dzyerzą/ á yeftliby tákże przefzłych wyekow z początku dzyerżano. *KromRozm III* E5v, A6, A8v, E3v, F; *DiarDop* 112; Ale iż dzyeci yáko to ná nye mowya fą chłopyátká lotrowye s początká/ [...] to yeft/ s przyrodzenya złofcyá/ zuchwálftwem y rofpuftá [...] zápfówáne y zákázone fą *GliczKsiąż* F6, H6v; *LubPs* Fv, X4; *Leop Sap* 12/11; ktorzy [*manicheusze*] kładli dwie rzeczy przednieyfze s początká/ to ieft/ Bogá fprawcę rzeczy widzających/ á czártá niewidzących. *BielKron* 160v; *Mącz* 78c, 321d; *SarnUzn* F3v, F6v; *SienLek* 111; *BiałKat* 121; *WujJud* 62v [2 r.], 194v; *WujJudConf* 67v, 193v; V wielu ich ozyęblá oná dawna zápalczywość/ ktorá s początku gdy ftyfzeli prawdziwą Ewányeliá/ vmyfły práwie wfzytkich pałáły. *RejPosRozpr* [c4]; *BudBib Ps* 67/33[34], 76/11[12]; iż wfzelkie kroleſtwo/ tákimże naczyniem bronione bywa/ przez iákíe z początku powftáło y iáko nábyte było. *CzechRozm* 254v; Zacniey á niź Ligurgus náłz fłynie s porzádku/ Bo Koſtkowie tym plůżá w Prufiech áz s początku *Paprpán* L4; *SkarJedn* 341; *SkarŻyw* 473; *CzechEp* 303 marg; *NiemObr* 59; *ArtKanc* N14v; *WujNT Luc* 1/3, Act 11/15, s. 576; Odnow dni náłze/ iáko z początku. *PowodPr* 85; *SkarKazSej* 670b; *KlonFlis* B4v, C, E3v.

~ z początku czego (10): Bo [*Eryjusowa, Jowinijanowa i Wiilancyjusowa nauka*] áni po wflyftkim krzeſciyańftwye fye wkorzeniłá/ áni z początku wyáry powftálá/ áni trwálá wfłáwicznye gdzye byłá przyyęta. *KromRozm III* E4; Poznaćcie brácia zdráde czártá złoſciwego/ Ze on iefzcze z początku koſciołá Bożego Kuſił fię záfwdy iádem fwym koſcioł woiowác *GrzegRóżn* Ov; *BudBib Iob* 38/12; *StryjKron* 627; *GrabowSet* N3; *SarnStat* 971. Cf »z początku ſwiata«.

W charakterystycznych połączeniach: z początku kościoła bożego, dniow [czyich], kroleſtwa, panowania, sił żywych [tj. życia], wiary; z początku dzierżec (2), dziwować się, narabiać, odstąpić,

plużyć, pokazować, pokładać, postawiony, powiedzieć, przekłety, przestrzec, przyjęty, przystać, stanowić, stworzony, uczyć (2), ufundować, ustawion, uwielbion, widzieć, wiedzieć, wlany.

Przysłowie: iák ták więc z początku/ Trudniey do łzczątku. RybGęśli D3v.

*Połączenie: »skoro, zaraz, wnetże z początku« [szyk 5:1] (3:2:1): A wnetże z początku ápoštołowye dyakony łtánowili? *KromRozm II v*; nie ták rozumiey/ żeby Dyabeł zpoczątku zły był od Bogá łtworzony/ ále że od nie⁸⁰ łkoro z początku odtąpił *WujJud 62v, 5*; Bo iá [*drogę*] z początku zaráz z dáleká iednym pokázowál [*Chrystus*] *CzechRozm 173v*; *CzechEp 250*; *RybGęśli A4*.*

*Wyrażenia: »z początku swego« (1): Ktoremu [*Bogu*] fię dziwuie świat z początku łwego/ Y dziwowác fię muśi bez końca żadnego. *KołakCath B3v*.*

*»z początku świata« (4): iż fię to znaczy iż łą náwłfem prawdziwe náuki twoye/ á znaczne łą ielłcze łpoczątku światá/ á ták iuż będą łtale trwác ná wieki. *RejPs 186v*; *LubPs P6*; *RejPos 101 v*; Potym/ czyni fię zmiánká rzeczy niektórych/ ktore fię z początku światá [*mundi initio*] działy. *ModrzBaz 101v*.*

*»z początku zaczęty« (2): twoiá prawdá fwięta/ Zacnie ielł tych czáłow włzędy od włzech ludzi wzyęta/ Ná ktorey gruncie zyemiá trwa s początku záczęta. *LubPs bb3*; *RejPos 101v*.*

*Szeregi: »z początku aż bez końca« (1): ktoriś ielł fwięty łpoczątku az tak bez końca nawieki. *RejPs 195*.*

*»z początku aż do tego czasu« (1): gdy łkoro iedno z początku pánowánia náłzého/ áż do tego czáfu miéwáłifmy częłté á gęłté próby od poddáných náłzých *SarnStat 971*.*

*»od początku i z początku« (1): *SeklKat O4 cf »od początku«*. ~*

*»na swój początek« = *od nowa* (1): Iż po czáfu Krolełtwá onego/ vznikną łwary niemáłe/ y záchwieie fię bárzo ku vpadku: iedno przedfię ná then czás nieupádnie/ ále wftáwione będzie ná łwoy początek [*in suum initium*]. *Leop 4.Esdr 12/18*.*

»przed początkiem« (9):

*~ *przed początkiem czego* (7): ábowiemeś ty ielł ielłcze przed początkiem włsey światłóci práwie zżywotá mego národzon. *RejPs 165*; *Proźba/* ktorá mamy prósyć świętego Ducha przed początkiem kazania *SeklPieś 6*; *SarnStat 872*. *Cf »przed począłwiata«*.*

*Wyrażenia: »przed początkiem świata« (4): *PatKaz II 29, 40v*; A niechai fię łtąd mnoży wiekiłfta chwałá bogu oycu y łynu y duchu fwiętemu/ kthora fię poczęła ielłcze przed początkiem światá á trwác iuż ták będzie áż ná wieki. *RejPs 220*; *SkarKaz 485b*.*

*»przed wszelakim początkiem« (2): [*Chrystus*] był ná początku/ to ielł był w Oycu przed włzelákim początkiem/ ták iż to nigdy nie było kiedyby on nie miał być? *CzechRozm 24v, 26*. ~*

*»na początku(-ach)« = *w pierwszym okresie, na początkowym etapie jakiegoś ciągu czasowego; bardzo dawno; in principio Vulg, PolAnt, Mącz, JanStat; initio Mącz, Modrz, Calag; ab initio Vulg; in primo, per principia PolAnt; in initio, inter initia, invente, in statim limine, a primo, prima facie, prima fronte, principio Mącz; in exordiis, initio rerum Modrz; primo, primitus Calag (259): PatKaz I 5; SeklKat O4*; Abowiem powod ná káżdym łtopniu Práwá/ y ná początku/ ma być s łwoiá rzeczą gotow *GroicPorz f3, I3v*; Iż nápotzątku gdy fię kościół krześciójánłki zátzął mnożyć/ nielłychác było nic othym przezwłku Młza. *KrowObr 195*; *Leop Gen 1/1, *2v [2 r.]*, *Hebr 1/10*; *BibRadz Hebr 1/10*; *BielKron 1*; *GrzegRóżn I3*; *Mącz 59a, 170c, 193d [2 r.]*, *198a, 321d, 322c [2 r.]*; Bog ielł ná początku/ Syn ielł ná początku/*

toć muśi być ieden. *SarnUzn* E7, C5, C5v, D2, F8; *SienLek* 1v; á iákoś ná początku łam ieden the grę ofobną názwáł/ ták mnamam/ że łie o to łtárác będziefz/ iákobyłmy y my wśzyłczy the ofobność w niey poználi *GórnDworz* H4; *RejAp* 61; *RejPos* 13; *BiałKat* a4; *KuczbKat* 30; *WujJudConf* 248v; *BudBib* I 177b *marg*, 452c *marg*; Idźiłz ná dół po wodźie wáżąc/ obráćiác łye z Synwagą y tám y łám/ póty pókić ónych dwu łóćciu sftáie/ któres łobie ná początku odmierzył. *Strum* B3v; Y to też iefzcze onim piłze: iż on był ná początku v Bogá: to ieft [...] przed wśzyłtkimi wieki: ábo [...] przed wśzyłtkimi rzecząmi *CzechRozm* 24v, 18, 24v, 25v [7 r.], 26 [5 r.], 26v [2 r.] (34); Lecź ná początku ták bywáło: Przychodźiło mnołtwo łudźi ná pułte polá *ModrzBaz* 47v; Bo iáko máła ráná ná początku co dzień węcźsza/ gdy iey nie goiłz roście: ták [...] *SkarJedn* 341, 276, 282; *Calag* 18a; Mnie Romuáldus do twey opieki dáł/ á ty mnie teraz w moich pokułach ná początku odbiegáłz. *SkarŻyw* 572, 259 *marg*, 576 [2 r.]; bo inłzych wiele poboźnieyłzych ná początku gdy iefzcze prołtymi Biskupy bywáli mordowano dla wiáry/ á ci iuź teraz łámi morduią. *CzechEp* 36, 158, 159 [2 r.], 179, 182, 198 (17); *ReszPrz* 76; iáko owo málarz z grubá ná początku to co ma wymáłowác wołá náryłue/ abo węgłem łkresła *GórnRozm* L2, L2, M4v, N2; *GostGosp* 154; *LatHar* 56, 104, 105 [2 r.], 168, 377 (11); Kościół P. Chriłtułow máłutki był ná początku: ále łię wnet rozłół [!] y rołkrzewił *WujNT* 57, 140 [2 r.], 300, *Ioann* 1/1, 2, s. 304 [2 r.] (16); Z cudámi ná początku łli prawdziwi Ewángeliłtowie. *SkarKaz* 241a *marg*, 82b, 241a, 274a, 484a [2 r.], b (14); Rzecz ná początku dobrá/ połzłá we złe bárzo wzywánie. *SkarKazSej* 693b, 680a, 688a, 697a *marg*; *KlonFlis* B4.

~ na początku czego (77): *FalZioł* III [3²]d; *GlabGad* L5 [2 r.], L5v; *WróbŻołt* 136/6; *LibLeg* 11/170v; *DiarDop* 119; Iefli ná początku rękoiemłtwá táká zmwóá byłá *GroicPorz* r3v; *Leop Ier* 28/1, AAA2, AAA4v; A przetoź dnia pierwłzego ná początku iego trábili w rogi *BibRadz* I 71b *marg*, *7, *Prov* 8/22, *Philipp* 4/15; ná począłtku Seymu niemoże być mądrzey/ wymowniey/ y pożyteczniey/ propoficya Seymowa nam powiedźianá. *OrzRozm* C3; *BielKron* 244, 305, 399v, 420; *Mącz* 105a, 172a, 262a, 484a; *LeovPrzep* B3v, C [2 r.], C2v, E3v, H3v; *GórnDworz* Aa6v; *WujJud* 235v; *BudBib Ier* 49/34, *Ioel* 2/23, *Am* 7/1; *CzechRozm* 26 [2 r.], 104v; *SkarJedn* 155, 179; *KochPs* 201; Nocy iedney/ ná początku połtu/ gdy záłnńł [...] zá gárdło go Szátan wiął *SkarŻyw* 544, 332, 454; *StryjKron* 170, 662, 717; *PaprUp* B2; *ActReg* 17, 78; Ná początku kościółá P. Chriłtułowego/ Krolowie y Celárze gi prześładowáli *WujNT* 43, 43, 456, *Philipp* 4/15; WAKANCIE Y KADVKI, ná początku Séymu rozdawác *SarnStat* 30, 64 *marg*, 75 [2 r.], 78, 335, 417, 430, 1117; *VotSzl* Ev; *SkarKazSej* 657. Cf »na początku poczęcia«, »na początku stworzenia«, »na początku łwiata«.

W formule modłitewnej: »na początku i teraz, (i zówždy,) i na wieki wiekow; na początku, zówždy i do szcźátku« (11;1): Chwáłá bądź Oycu wiecznemu [...]. Iáka byłá ná początku/ tháka zówždy y do łzcźátku *ArtKanc* D3; Chwáłá Oycu/ y Synowi/ y Duchowi łwiętemu. Iáko byłá ná początku/ y teraz/ y zówždy/ y ná wieki wieków. *LatHar* 16, 61, 62, 66, 69, 86 (11).

W przeciwstawieniu: »na początku ... na końcu« (1): Czemu ná początku łpania rzadko łny bywaią ale węcye ná konczu. *GlabGad* L5.

W charakterystycznych połączeniach: na początku biskupłstwa, cesarłstwa, drog(i) (3), ewanjelijej (3), jesieni, kazania, kościółá (3), krolęłstwa (2), krolowania (2), księźyca [którego], kwartału, kwietnia (2), lipca (2), Lwa, miesięca, młodziełłstwa, niemocy, panowania (6), pańłstwa, poddańłstwa, postu,

rękojemstwa, roku, sejmu (10), spania (3), stycznia, szczepienia, szczęścia, urzędu, wesela (2), wezwania, wiary, wiosny (3), występowania [czego]; na początku chybić, (u)czyni(a)ć (uczyniony) (6), dać (dany) (3), nazwać, obiecać (obiecany) (2), okazować, opatrzony, podany, pokazywać się, postawić się, potępić, poznać, przygodzie się, przystać, rozdzielić, rozgodzić, rozsądzić, stworzyć (stworzony) (24), ufundować, ugruntować (9), ustać, utracić, wsławić, zadać, zalecony, założyć (2), zamierzyć, zgromić.

Połączenie: »wnet (a. hnet), skoro, zaraz na początku« [szyk 7:1] (4:2:2): *BibRadz* *7; *Mącz* 137c, 419a; *GórnDworz* N2; *Pátrz* pilno/ iáko duřę łucháiącego y modlącego pošila: któremu wnet ná początku wřzyťki dobrodźieyťwá okázuie. *BiałKat* 198v; tam zaráz ná onym początku przy nichże [Adamie i Ewie]/ [Bóg] gromiąc węźá/ to obiecać raczył: iż náśienie niewieście zetrzeć miało głowę iego. *CzechEp* 292; *WujNT* 417, 430.

Wyrażenia: »na onych początkach (na onym początku)« (12): przeto iż lie teraz nie takie fktki kroleťwá iego pokázuią/ iákie lie ná onych początkách/ á zwłázczá po iego do Niebá włtápieniu/ pokázowály *CzechRozm* 183; Iákož lie to wřzyťko ná onych początkách náydowáło/ poki Apoštołowie trwáli *CzechRozm* 189v, 20v, 182, 186v, 187, 190 [2 r.]; *CzechEp* 292; Ták potrzebne były cudá ná onych początkách kościołá Christułowego/ ku potwierdzeniu náuki *WujNT* 43, 570, 588.

»na początku poczęcia« (1): przeto mouyą yřz [Maryja] yeřt pošzwyączona na początku řwego począczya *PatKaz III* 95v.

»na samym początku« (2): Video quosdam in ipso statim limine obstaturos mihi, Widzę że wnet ná łámym początku będą mi niektórzi závádzác *Mącz* 419a; *CzechRozm* 25; tedy oná ista *causa* zořtawá, áže ná drugie Roki: że ná łámym początku winien iá łąd rozłádzić. *SarnStat* 1297.

»na początku [czyjego] stworzenia« (1): yey [Maryi] duřía lalká taká wřzyála y myala napoczątku yey řtworzenya *PatKaz I* 6v.

»na początku řwiata, (wszytkiego) stworzenia« = *ab initio creaturae Vulg; in mundi exordiis Modrz* (5:4); *BibRadz* 4.*Esdr* 6/38; *KuczbKat* 255; A Ewánielia iednę żonę/ iáko było ná początku řtworzenia/ záleca *CzechRozm* 96, 25; *KarnNap* F2, F3v; *ModrzBaz* 37; To tedy Bozkie Słowo było ná początku wřzytkiego řtworzenia: było przed wieki/ pierwey niżli co było ná řwiećcie vczyniono: było vrodzone przede wřzem řtworzeniem. *WujNT* 304; Ná początku řwiátá/ poki w ludźiech ořtrzeýřzy był rozum/ y poboźność cnot więťřza/ Práwá było nie potrzebá. *SkarKazSej* 697a.

Szeregi: »na początku abo napierwey« (1): iż ná początku ábo napierwey řkoro po řtworzeniu narodu ludzkiego/ á wnet po vpadku rodzicow nářzych/ byłá mowá v łámego Bogá/ o tym Iezufie *CzechRozm* 26v.

»na początku, (abo) naprzod« [szyk 1:1] (2): *Mącz* 321d; ták mowi [řw. Jan] iż ná początku ábo naprzod byłá mowá/ á mowá tá byłá v Bogá *CzechRozm* 25.

»na początku i teraz« (1): Miálá wiárá tá ř. dořyc ná początku cudow y teraz ma *SkarKaz* 419b. ~

»na początku« = *najpierw* (4): Principio – Hapoczątku, hapierwei [!]. *Calep* [849]a.

~ *W połączeniach szeregowych* (3): Tego cżału Słóńce przechodzi thrzy znamiona. Na początku przechodzi znamię Skopu. W pořzodku Byka. A na końcu Bliznięta. *FalZioł* V 53v, V 53v, 54v. ~

»przy początku [czego]« (4): Wiele ludzi przy początku zarażenia powietrza morowego, [...] natychmiast daią drijakiew z winem pić *FalZioł* V 69v; *BibRadz* I 451a marg; Przy początku Młzey S. mów z Kościołem świętym. Niech będzie błogofławiona Troycá święta *LatHar* 85.

~ *Wyrażenie*: »przy początku świata« (1): przy początku fwiáthá Pan poświęcił małżeństwo święte. *RejPos* 42 marg. ~

»przy początku« = *najpierw* (1):

~ *W połączeniu szeregowym* (1): Te⁸⁰ czału Słońce przechodzi troie znamion. Przy początku Wagi. W poľrozdku Smoka. W kończu Strzelcza. *FalZioł* V 54. ~

»w początku« = *w pierwszym okresie, na początkowym etapie jakiegoś ciągu czasowego* (1): *BielKron* 1; W początku Bóg stworzył niebo y ziemię. *BiałKat* 108v; *BudBib* I 1 [2 r.]; Słowo powiada łan S. w początku było. *BiałKaz* E2.

~ *w początku czego* (2): pan bog poľadzył myą nyelzmyenną volą a uybrany m fwym wpczątku drog fwych *PatKaz* III 87v; *CzechEp* 160. ~

»za początku« = *w pierwszym okresie, na początkowym etapie* (1): ieffiže fie dobrym rzeczám á wybomieylzym náukám za początku przizwyczáią [dzieci]/ tedy ty między infzemi będą mieć nápierwže/ y iákoby wodzá ich zawzdy náfladować będą. *KwiatKsiąż* K3v.

b. Rozpoczęcie, przystąpienie do działania (5) : ratio principiandi, obiczay począnthku vyvodenya *BartBydg* 128b; *DiarDop* 106.

początek czego (2): Wziwać zawzże páná boga na wlpomożenie prziwfzelkim początku rzeczy dobrich *SeklKat* E4; *RejZwierc* 115v; Rádźili potym [książęta ruscy] o potrzebách/ nakładach/ y początku podniefienia woyny ná Polaki *StryjKron* 215.

c. To, co było (jest) na początku, pierwszy okres, początkowy etap; initia Vulg; principatus PolAnt (33) : *BibRadz* 4.Esdr 9/6; Kto nie rozmyfla co ma przypáść s czego/ Początku nigdy nie ma gruntownego. *RejZwierc* 214v; *RejPosRozpr* c3v; *BudBib* 4.Esdr 9/6; *KochJez* A4; Co to zá dzieięć będzie? Początki fzcześnie/ Są czegoś ofobnego znáki nie wátpliwe. *SkorWinsz* A2v.

początek czego (18): ktorzy [odszczępiący] fye yedno od początku koľcyoła S. á poľfluffeńtwa yego przelożonych odrywáli. *KromRozm* III F5; *BibRadz Eccli* 16/26, I 451a marg; Maż [...] o to fię ftarac/ yżebyś fię takowym mężem ftał ktoryby tym tak znamienitym młodości twej początkom godnie odpowiedzieć mógł *KwiatKsiąż* Q2v; *Mqcz* 262a; *KochOdpr* C4; To były początki iego [św. Anzelma] młodości/ myślenia o Pánu fwym *SkarŻyw* 331, 165; *StryjKron* 462; ale y początek panowania WKM. szczęśliwy osławił się wszytkiemu swiatu. *ActReg* 96; *Calep* 829b; *WujNT* 392, 516; *LatHar* 262; *SkarKaz* Oooc; Y Sálomon początki krolowánia fwego budowánim kościoła y zbieránim nań máteryi poświęcił. *SkarKazSej* 679a. Cf »pierwsze początki«.

początek czyj [w tym: *pron poss* (5), *G pron* (1), *ai poss* (1)] (7): *RejPs* 206v; *BielKron* 247; *RejPos* 172v; gdyż [...] y w namnieyflzey [rzeczy] nicbyfmy vczyńić nie mogli/ ieffli thy Pánie Boże nálfz początkow nálfzych fzcześnieć á pomnáżać nie będzieysz raczył. *RejPosWstaw* 42; *GórnRozm* A2; *KochProp* 12; *WujNT* 833 marg.

W połączeniach szeregowych (3): ábowiem każda niemoc cztery części ma/ początek/ sílenie/ ftánienie/ á fchodzenie. *SienLek* 33; *GórnRozm* A2; *LatHar* 262.

W przeciwstawieniu: »początek ... koniec« (2): Swar był początkiem/ y niezgodą Twego małżeńtwá/ Priámicze [...]: ále Ledwe nie tákiż koniec będzie. *KochOdr* C4; *PaxLiz* E2.

W charakterystycznych połączeniach: *początek* (*początki*) *gruntowny, niedoskonały, szczęśliwe, znaczne* (2); *początek* (*początki*) *braterstwa, ewangelijej, Kościoła* (5), *krolowania, małżeństwa, młodości* (2), *młodzieństwa, nawrocenia, panowania, swaru; uważanie początku; posądzić z początkow; początki* (*początek*) *pomnażać, szczęścić, zachować.*

Wyrażenia: »początki dawne« (1): tenże mistrz początki dawne/ Y dzieie był wyráził ná wízytek świat sławné Słowienńkie *KochProp* 12.

»początek dobry« (1): MAiąc początek dobry/ iuż koniec Inádnieyŝy/ Zwłáŝczá z błogóŝláwieńtwem/ będzie wćieŝnieyŝy. *PaxLiz* E2.

»pierwsze początki [czego]« (2): *BibRadz* II 9c *marg*; Dwoie księgi nápiŝał Lukáŝ S. Iedne Ewángeliey/ [...] á te drugie o ŝprawách Apóŝtolńkich/ y o pierwŝzych początkách kościoła Pána Chriŝtuŝowego. *WujNT* 396.

d. *To, co poprzedza* (5) : *BibRadz Gal* 4/9; Abowiem tu nie z méy ále z cudzéy głowy ten początek [tj. *pierwsza redakcja tekstu*] wyŝedł *SienLek* a4v; iáko ŝię wracacie záŝię do niemocnych y vbogich początkow/ ktorým záŝię znowu ŝłużyć chcećie? *BudNT Gal* 4/9; *ModrzBaz* 102; áby y kościół miał dobre kápłany/ y oyczyzná dobre ŝáŝiády/ y domy áby nie ginęły, co wízytko z początku á z wychowánia idzie. *SkarKaz* 420b.

e. *Pierwszeństwo prawne* (4) :

Zwrot: »mieć początek« [w tym: *czego* (2), *cum inf* (2)] (4): táki z Práwá będzie miał początek wywodu y probáciiey przez ŝtárce z tákich znáków *SarnStat* 472 [*idem* 1176]; tá ŝtroná będzie miała początek do powodu probowác *SarnStat* 473 [*idem*] 1176 [2 r.].

f. *O Bogu* (70) : Mowi Bog ociecz moy miły ŝynu Ieŝu z twoim człowieczeńtwem zawŝdy ieŝth złączon początek, to ieŝt bóŝtwo twoie moy namileyŝy ŝynu *WróbŻółt* 117v, 117v; *GrzegRóżn* G2v, N2v; ale iŝ ŝię im [*Grekom*] tak zdáło [...] żeby Láćinnicy/ mowiac iŝ Duch S. pochodzi o d [!] oycá y od ŝyná/ dwa początki y dwoie thchnienie czynili. *SkarJedn* 271, 271, 283, [d9]v; *SkarKaz* 485b.

początek czego (9): Z thobą zawŝdy ieŝt początek dnia moci twey w iańoŝci ŝwiętych *WróbŻółt* 109/3; *CzechRozm* 35. *Cf* »początku nie mieć«.

początek czyj [w tym: *G sb i pron* (5), *pron poss* (3)] (8): WSzechmogący náŝ miły panie ktorego początek niewiadomy *RejPs* 220v; Iŝ z nim záwŝdy był początek iego/ á ieŝcze niŝli Luciferá był ŝtworzył/ przed tym go był wrodził ŝobie. *RejPos* 232, 150, 231, 232; *SkarJedn* 271; ále [*heretycy*] Bóŝtwo iego gubiác/ tylko początek iego według ciáłá vznawáią *PowodPr* 34. *Cf* »początek svoj wziác«.

W przeciwstawieniu: »początek ... koniee (a. skończenie)« (19): *KrowObr* 180v, 181; Ale then Bog ni końcá ni początku nie ma/ Niebo/ zyemiey/ y wízytko w ŝwey możnoŝci trzyma. *RejWiz* 110v, 52v; Bog ieden ieŝt nie máiac początku áni ŝkończenia/ ále wieczny *BielKron* 155v; *RejAp* 50; *KochMon* 29; Ale tam Melchifedekowi piŝmo ŝ. zgołá żadnego oycá y mátki/ áni ná niebie/ áni ná ziemi nie przyczyta/ áni iákiego początku y końcá dni czyni: A Chriŝtus przedŝię to wízytko ma. *CzechRozm* 35, 34v, 35 [2 r.], 36; *CzechEp* 68, 277 [2 r.]; *KochPhaen* 1; *WujNT Hebr* 7/3, s. 765, Xxxxx2v.

W charakterystycznych połączeniach: skuteczny początek; początek bostwa, bycia, dni(a, -ow) (8), istności, rodzenia, władzej, zwierzchności; początek czynić (3), dać, kłaść (3), uznawać.

Zwroty: »początku nie mieć, nie mający [w tym: czego (7); od kogo (2)]; początku nie masz [komu]« = *neque initium habere Vulg* [szyk zmienny] (22:5;1): a to Íprauy ducha Ízwyątego który zwyecznoÍzczy z oczcza nyebyeskyego Íyą rodzy nyeftworzoną moczą nyemayacz nygdy początku *PatKaz II* 73; *KrowObr* 180v, 181; tho dziwna íz początku nie miał/ Też íz nie ma oÍoby/ Ínadzyes przypominał. *RejWiz* 110v, 52v, 110v; *BielKron* 155v; *RejAp* 50; *KochMon* 29; Syn Boży ile íeft Bog nie ma od nikogo początku/ áni mocy y zwierzchności *CzechRozm* 19, 19, 34v, 35 [2 r.], 36; Gdyż Bog íeft nieÍkończony: bo początku y końcá nie ma *CzechEp* 68, 241, 277 [2 r.]; Bóg początkiem wÍzemu/ A początku zás niemáÍz/ áni końcá íemu. *KochPhaen* 1; *ArtKanc* A4; *LatHar* 484; *WujNT* 306, *Hebr* 7/3, s. 765, *Xxxxx2v*; mądrość Boża zówždy byÍá/ nigdy początku nie miáÍá/ ÍpoÍwieczna íeft. *SkarKaz* 485b, 485b.

»[od czego] początek swój wziąć« (1): wzrúÍyÍ w Íobie [Bóg] [...] dech: z ktorego Íłowo wymowił [...] ktoremu vdÍieliÍ ábo vÍyçzyÍ íftności/ ktore oto od wymowienia dopiero Íkuteczny początek Íwoy wÍięło. *CzechEp* 256.

Wyrażenia przyimkowe: »bez początku« (21): A gdíye to wpiÍmye íz Bog nye Ímyertelny áłbo bez początku? *KromRozm I* L4v; ále íz on [Bóg] íeft początek bez początku Íam *RejAp* 177v; *KuczbKat* 15; *CzechRozm* 23; *SkarJedn* 276; *SkarŻyw* 1, 408; *CzechEp* 250, 251; Bez początku w Íwey íftności/ wielce dÍiwny w Íwey íáÍności/ wieçnie Íam kroluiefz *ArtKanc* I2v; Oycze bez początku nierodzony/ Synu od wieku y bez czáÍu rodzony *SkarKaz* 279b.

~ W charakterystycznych połączeniach: bez początku krolować, urodzić się ((nie)rodzony, urodzony) (4), żywiçy; od wieku bez początku, zówždy.

Wyrażenie: »bez wszytkiego (a. wszego) początku« (2): Iedni gdy mowiá íz Íię [Syn Boży] bez wÍytkiego początku vrodził: drudzy/ íz to nigdy nie byÍo/ kiedyby Íię rodził. *CzechEp* 253, 256.

Szeregi: »bez początku i (bez) końca (a. dokonania)« (7): *RejPos* 34v; *BiałKat* c3v; A zátym cie Pánu Bogu poruczám troiákiemu w Ítaniech á íednemu w BoÍtwie/ ktory kroluie bez początku/ y będzie bez końcá ná wiek wiekow *RejZwierc* 179v; *CzechRozm* 35v; *SkarJedn* 282; *CzechEp* 313; Smiertelność/ ma íák przed cię Ítanie/ Ktoryś bez początku y bez końcá Pánie? *GrabowSet* B4v.

»wieczny, (a) bez początku« (2): Coż nam obiecuie ten wieczny á bez początku Pan? *RejAp* 177v; *BiałKat* c3v.~

»bez początku« = *przedwiecznie* (2):

~ Szereg: »bez początku, (i) przedwiecznie (a. przed wszystkimi wieki)« (2): *CzechRozm* 26; íáko íftność boÍtwá Íwego [Bóg Ojciec] ná Syná rodzenim/ y przez Syná ná Duchá S. tehnienim/ bez początku y przedwieçnie wylác wewnátrz raczyÍ *SkarŻyw* 258. ~

g. Miejsce początkowe, gdzie zaczyna się coś mającego wymiar liniowy lub powierzchniowy (17) :

początek czego (14): Opoczątku tychto rzek gdy o moÍkwie będe pÍaÍá Ízirzey będzie powiadano. *MiechGlab* 26; *SienLek* S[ss]; *GórnDworz* H8v; *RejPos* 29; *Oczko* 11; *Paprup* A4; Ten kluczyk znaczy początek wierÍzá káżdego/ ktorego liczbá ná kráiu przeciw íemu íeft poÍożona. *WujNT przedm* 28, *przedm* 16. Cf »początku nie widać«, Wyrażenia przyimkowe.

początki czemu (1): Kto rzékam początki/ á mieyscá fład idą/ dotąd obaczył/ á włafną fpráwę dał? *Oczko* 9.

W przeciwstawieniu: »początek ... koniec (a. dokonanie, a. skończenie)« (5): *HistAl* H2v; Táki znak (ieft początek ftrony: tákowy () ieft pośrodek ftrony: á táki) známienuie fpedek álbo fkończenie oney ftrony *SienLek* S[ss]; *GórnDworz* H8v; A gdzie fię lepák co ináczey w Graeckim á niżli w Lácińfkim náydowálo/ tom náznaczył takim znákem w texcie ” ‘ który początek y koniec fłow rożnych známionue *WujNT przedm* 16; *SarnStat* *7v.

Zwroty: »początek mieć« (2): Przebywánie náfze ieft wyfep/ ktori ogárnęlá rzeká/ kthora początku áni dokonánie nie ma [*qui non habet initium neque finem*] *HistAl* H2v; *BibRadz* I 2a *marg.*

»początku [czego] nie widać« (1): ieft iákoby w leśie wielkim przebywáć którego áni początku áni końcá nie widać. *SarnStat* *7v.

Wyrażenie przyimkowe: »na początku« = *in capite Vulg* (5): Ná zachod fłońcá [*Drwięca*] Wiłę fobá wfpárlá/ Gdy fię [...] mátcie ftáwi ná początku Będac w żoładku. *KlonFlis* Gv.

~ *na początku czego* (4): że przed się v przes kropki kładą ná początku fłów *MurzOrt* B3; Stanął bowiem Krol Bábiłoński ná rozbieżeniu dwu drog/ ná początku ich *Leop Ez* 21/21, *Ez* 16/31, 21/19.
~

h. *Miejsce, w którym się zaczyna tekst, a zwłaszcza: początkowa część, pierwszy temat* (230) : Co nagruntownieifzego obaczymy w tym Pfalmie. I. Początek/ w którym frodze grozi fprzećiwnikom Kościoła Bożego *LubPs* P4v *marg*, C3v *marg*, G2 *marg*; *CzechEp* 292 *marg*; *LatHar* 105 *marg*; A wfzákóz włafnie mówiac [!]: *Inordinata Citatio* ma fie rozumieć, która bywa pomiéřzana, *et absque ordine et methode vagatur*, że nieznác początku áni řzodku. *SarnStat* 751.

początek czego (45): Początek Pfalmu tego/ przecz Pan ták długo odwłoczy wfpomozienie wiernemu. *LubPs* D *marg*, Y2 *marg*; *GroicPorz* e; Hiřtorya o Zuzánnie/ kthora ieft początkiem prorocwá Dánielowego wedlug Greckich piřm. *BibRadz* I 551, *Ps* 118/130, *Eccle* 7/9; *BielKron* 370; *GrzegRóżn* E2v; *Semetipse pertaesus talis epistolae principio*, Sam fie ulitował álbo fromał zá tákowy początek liftu fwego álbo dla tákowego początku liftu fwego. *Mącz* 438d, 12b; Tu iuż mamy początek textu/ iáko Ian S. opowiáda pirwfze ziąwienie fwoie *RejAp* 3v; *RejPos* 246v, 271 *marg*; Wybaczyłem ftátecznie początek tego wtóřego rozdziału Kredá *BiałKat* 83v; Początku tego rozdziału wedle lácińfkiego textu niemář w tym nářym wykładzie/ ále wedlug Greckiego ták fię poczyyna *BudBib* II 78d, *Os* 1/2; *BudNT Mar* 1/1; *CzechRozm* 36v; Iákoby początek ftárego y nowego Teřtámentu wedle tych fłow/ miał wyřwiadczać o Bořtwie y wćieleniu páná Chriřtuřowym. *CzechEp* 158, 153, 158 [5 r.], 159 [3 r.], 179, 187 (17); *WujNT* 860; Słowo Syn Boży iákie ieft/ y iáko rozumieć początek Ewángeliey ř. Ianá *SkarKaz* Oooo2c. *Cf Fraza*, »początek (u)czynić«, »za początek założyć«.

początek czego [= *mający coś za temat*] (10): Początek oboiey Sarmatiey. *MiechGlab* **4. *Cf Fraza*, *Zwroty*.

początek od kogo (1), *od czego* (4): Początek od żálobliwe⁸⁰ wfkárzenia/ iż Pan długo odwłoczy pociechy wiernego. *LubPs* Fv *marg.* *Cf Zwroty*.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Czo naofobliwře⁸⁰ Pfalm ten nam okázuye. I. Początek iż pan Bog mowi/ á przeto s pilnořeią fłuchác mamy. *LubPs* N2v *marg.*

W połączeniach szeregowych (6): áni czáfem baczą [przysiężnicy] gdzie iey [apelacyjej] iest początek/ gdzie frzodek/ gdzie dokonánie GroicPorz e; Odprawiły się nákrótce porządkiem íwym obietnice ítáfego Teftáfententu początkiem/ írzedkiem y koncem CzechEp 302, 179, 210, 273; Ale y íkád inád latwie poznác niedofkonáfósci práwá wáfzefo/ á zwáfzczá rownáiac ie z inych íziem/ y národow práwem/ ktore ma pewne á gruntowne początki/ írzedki/ y konce GórnRozm E2.

W przeciwstawieniu: »początek ... koniec (a. dokończenie)« (5): BibRadz Eccle 7/9; Abowiem ktorzi księgi nieporządnie czytaią/ teras od końca czynią początek/ zaś pósrzodek czytaią/ á co miało być pierwżefo to oni ofstatkiem czynią KwiatKsiąż L; SienLek 163v; Piękny początek/ ále írogie dokończenie tey przypowieści Páná nálfzego RejPos 246v; To też niechayci nie będfie táyno: że wízytkie te pokutne páfłmy początek ímutny máia/ koniec zálię wefoły. LatHar 158.

W charakterystycznych połączeniach: gruntowny początek, łagodny, pewny, piękny, smutny; początek Biblijej (3), dziej, Ewanjelijej (4), kapituly, kazania, ksiąg (książek) (3), listu(-ow) (3), mówienia (mowy) (2), poselstwa (2), prorocstwa, przypowieści, psalmu, rozdziału (2), rozprawy (2), rzeczy [tj. mowy], Skłádu Apostofskiego, słow(a) (3), ((Starego i) Nowefo) Testamentu (10), tekstu; początek od żáfobliwefo ofskarżenia; nie znác początku; początek przypomínac; odprawić się początkiem; o początku mówić.

Fraza: »początek [czego] się poczyna (a. począł); początek [czego] począć« (2;1): ábowiem początek ílow twoich záwżdy íie od prawdy poczynał RejPs 187; RejPos 208v; zkfád początek mowy Począć mam zálofnemi/ námyślam íie/ íłowy. GosłCast 56.

Zwroty: »mieć początek [czego]« = zaczynać czymś (1): [psalm] Ma początek wyílawienia wielkiego á dziwnefo miíofierdzia Páníkfego LubPs T4v marg.

»początek (u)czynić« [w tym: czego (1), od czego (2)] [szyk zmienny] (3): Wízakoż od tego ílufza początek vczynić, czo íie okoío nas dzieie GlabGad A5; BielKron 409; KwiatKsiąż L.

»początek wywodzić [od kogo]« = zaczynać wywód (1): Ale bym íie dífugá rzefczá nie báwił początek wywodząc od Pátryáfarchow RejPosRozpr c2.

»za początek zálożyć, zálożony; początek zakłádać, wziąć, wíżety« [w tym: czego (3), od czego (1)] [szyk zmienny] (1;14;2;1:4): Chczá zamknąc o narodzenyu panny maryey y zakłádam początek PatKaz III 115v; A ták dla tego ty íłowá Páníkfye tu s tey Ewányeliey dzifiefyízye wíżete/ íáfá zá początek zálożone RejPos 8; OByczáy íefth dawny/ íz przy káfżdym wykłádu Ewányeliey íwíżefy/ bywáfá z niey wíżete niektore íłowá zá początek/ ku kthorymby íie íne íłowá Páníkfie íciáfáfáły. RejPos 143, 4v, 17v, 35, 38, 48v (18); RejPosWstaw 110v; WEźmimy tedy początek tey roípráwy od wíeku dzieícnínego [Ducamus autem orationis huius initium ab ea ... aetate puerili] ModrzBaz 9v; CzechEp 308.

Szeregi: »głowa i początek« (1): Ale to dżifwínefyzá/ że Ambrofíus [...] y Arnobíus ítáfry/ pízfác ná ten Páfłm: o pierwżefym to Páfłmie tylko rozumieáf: ktory głowá y początkiem káfżdych Dawídfowych Páfłmow zowáf CzechEp 159.

»tytuł abo początek« (1): Káfżefy rodzáiu Iezufá Chríftufá íyná Dawídfowefo íyná Abráhfámowefo. Tym tytułem ábo początkiem to dáíac znác/ íz pííanie íefo [św. Mateusza] nie íefth o kím ínfzym íefdo o íynu Dawídfowym y Abráhfámowym^m/ ktorym íefth Iezus CzechEp 302.

Wyrażenia przyimkowe: »od początku« = *ab stirpe, a capite, alte, ex alto Mącz; a principio PolAnt* (12): *Mącz* 336d; Otworzę w podobieństwie wftá moie/ mowić będę zágadki od początku. *BudBib Ps* 78/2.

~ W połączeniu szeregowym (1): Musiŕz począc w piániu porzãdny od początku/ chcefzli przez ŕzodek porzãdnie przyŕc do pewnego kónca. *OrzQuin E4*.

Zwrot: »od początku począc« = *a capite arcessere a. ducere a. repetere, alte a. ex alto repetere Mącz* [szyk zmienny] (5): *Arcessere a capite rem aliquem Rzecz* od początku począc. *Mącz* 14d, 37c, 109d, 296a; *OrzQuin E4*.

Wyrażenie: »najpierwszy od początku« (1): *Ultimum principium, Nayoftãtecznieyŕzy przodek/ álbo naypierwŕzy od początku. Mącz* 501c.

Szeregi: »od początku ((i) aż) do końca« = *w całości, cały* (4): *In ŕummã/ [trzeba spisać] wŕzytkę ŕprawę od początku aż do końca. GroicPorz e; Y kazał mu [sędzia ŕwiadkowi] ij [pacierz] przed ŕobã mowić od początku aż do końca. HistRzym 74; CzechEp 123; Perlego – Od pozãtku [!] do koncza prziczitiwã. Calep 784a.*

»od początku albo od końca« (1): *Alte et a capite repetere, Odpocãtku [!] álbo od kónca począc. Mącz* 296a. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.] ~

»od początku« = *na poczãtku* (1): *Ewãngelia ŕ. Mãrkã ná cztery częŕci moŕe być rozdzielona. Z ktorych pierwŕza ma w ŕobie przygotowãnie ná okazãnie Pãnã Chriŕtuŕowo: w Rozdziale pierwŕzym od poczãtku. WujNT 124.*

»z poczãtku« = *na poczãtku, w poczãtkowej partii* (12): *S poczãtku iest pobudká ku pilnemu ŕluchãniu hiŕtoryi ktore ŕie zã pirŕzych [!] lat dzyãły. LubPs R5v marg; Gdzie w tymŕze Pfãlmie prãwie z poczãtku tãk ŕtoi nãpiŕano/ o iedynym á nawyŕŕzym Bogu CzechRozm 8v, 4v, 42; CzechEpPORz *4v.*

~ *z poczãtku czego* (7): *Aleby X.K. naprzod trzebã ná to zãwŕŕdy pãmiãtãc/ co ŕie z poczãtku tey kãpituły z Ezãiaŕzã przywodŕiło CzechEp 277, 134, 140, 231, 270, 302, 371.*

W charakterystycznych połączeniach: *z poczãtku kãpituły* (4), *kazania* (2), *pisania; z poczãtku mowić, namieniony, pokazowãc, przepomionãc (wspominać)* (2).

Wyrażenia: »rychło, zaraz z poczãtku« (1:1): *Iãko to gdy rychło z poczãtku kazãnia pierwŕzego [...] mowi CzechEp 140, 302.*

»z samego poczãtku« (1): *Mãtheuŕz [...] zaraz z łãmego poczãtku piãnia ŕwego [...] tãk mowi. CzechEp 302. ~*

»z poczãtku« = *od poczãtku* (3): *Czytãrzy teŕ Eŕter 2. Kãpitułę wŕzytkę z poczãtku CzechRozm 129v.*

~ W połączeniu szeregowym (1): *Poczniemyli iã [prawdę] tedy od przymierza nowego/ poczniemyli teŕ od ŕtãre⁸⁰/ wŕzedy tãk z poczãtku iãko y z ŕzrodku/ tãkŕe y dokończenia/ to znãcznie [...] pokazãc z łãłki Boŕzey moŕemy/ iŕ [...] CzechEp 292.*

Wyrażenie: »z poczãtku do końca« = *w całości, cały* (1): *Persequi voce aliquid Nieco ŕlwy wyliczyć/ to yest. Z poczãtku do kónca roŕpowiedŕieć. Mącz 386a. ~*

»na poczãtek« (1):

~ *Wyrażenie*: »wzięty na początek« (1): A dla tego ty fłowá tego wciśnionego człowieka fą s tey Ewanyeliey fwięthey wzyęte ná początek/ iż my nigdzyey indzyey nádzyeie fwey [...] obracać nie mamy/ iedno do Boga Oycá *RejPos* 161. ~

»na początku« = *in initio Mącz; in capite Vulg* (116): Tym ia rzeczy do ciebie miły Vbertinie piśał/ iákomci był na początku obiecał *KwiatKsiąż* Q2; bo ná początku/ gdyś miał o królestwie Polłkim mówić/ rzekłś był powiedziéc/ naprzód/ co Królestwo Polłkié/ á potym/ co zá wlańności Królestwá tego fą *OrzQuin* O2; A także o inych wlańnościach kthore Ian s. ná początku wípomina y Sinowi przywłażcza ma być rozumiano. *SarnUzn* E7, G3v *marg; HistRzym* 7v; A dla tego ty fłowá thu fą ná początku wípomioniony/ iż tu nam wielką pociechę Prorok Izáiafz opowiedział *RejPos* 15, 18, 25, 58v, 145v, 182 (19); *WujJudConf* 19v; A iákom ná początku rzekł/ tak y teraz mowię *CzechRozm* 266v; *CzechEp* 179, 210 [2 r.], 296; *WujNT* 305; do czego nas Duch ś. w przereczonych ná początku fłowách/ w ołobie vmárłego/ vpomina *WysKaz* 2; Ten [statut *Augusta*] ná początku ná piérwzý kárcie znaydziefz wyszý w księgách piérwzých. *SarnStat* 424, 60.

~ *na początku czego* (59): Bo iákom rzekł napoczątku tych kfiążek/ Nieftoię o rzecz dworną/ ale o duflę pokorną. *OpecŻyw* 30, 40v; *MurzNT* 91; *GrzegRóżn* K4 *marg*; Repetitio, Powtarzanie yednego słowá ná początku wiele wierzów/ *Figura. Mącz* 106a, 170c; A może téz tho ná początku Książ Aryftotelesowych y infzych Philozophów piśać/ co Plato ná drzwiách fwéy Szkoły piśał *GrzepGeom* A3v; *RejPos* 233v, 242, 263v, 269v, 286v, 291, [344]; iáko Pan mówi/ iefł tego wykład ná początku kátechizmu. *BiałKat* 108v; A dla tey przyczyny fłufznie ná początku Przykazania ono fłowo/ Pámiętay/ iefł przydáne *KuczKat* 295, 415; *BudBib* cv; *BudNT przedm* cv; iżeś tak powiedział/ ná początku rozmowy náfzey terážnieyfzey: Iż [...] *CzechRozm* 180v, 199v; *StryjKron* 16; A mowię to z fłow Grzegorzá Náziáńfkiego ktorých X.K. ná początku przedmowy fwey d iij. wżywa *CzechEp* 91, 152, 157 [2 r.], 158, 179, 207 (10); *OrzJan* 126; Spráwiedliwy ná początku przedmowy fwoiey/ fám ná fię fkárzy *LatHar* 78, 397, 525; Wtora [część *Ewangelii św. Mateusza*] ma w łobie przygotowanie/ ktore vprzedziło niżli fię okazał, w Rozd: 3. y ná początku czwartego. *WujNT przedm* 41, s. 187, 193, *Hebr* 10/7, s. 837; Ten Tytuł Contumáciiey ma ftać ná początku piérwzý części *Proceffu SarnStat* 776, 863; *CzahTr* G2v. Cf *Połączenie, Zwrot*, »na pi(e)rwszym początku«.

Z przymiotnikiem odrzeczownikowym (1): Co iżełmy rozbieráli [...] ná tey Páńfkiey Modlitwy to iefł Paćierzowym początku *KuczKat* 415.

W połączeniach szeregowych (2): A ia fłoro otworzę Bibliá/ áli ná początku/ w pośrzodku/ y ná fámym końcu iey świádectwá dofyć iáłne o tym baczę *CzechEp* 210, 179.

W przeciwstawieniach: »na początku ... na końcu (2), przy zamknieniu« (3): *CzechRozm* 199v; Wyznanie wiáry y Kreda przyłączamy do tego Zołtarzá/ bądź ná końcu/ bądź ná początku *LatHar* 508; że piśarz wtorych książ Máchábeyfkich/ podobnych mow ludzkich/ tak ná początku iáko y ná końcu książ fwoich wżywa *WujNT* 193.

W charakterystycznych połączeniach: na początku *Biblijej* (2), [której] części, *Dziejow Apostolskich*, *ewanjelijej* (2), *katechizmu*, *kazania* (2), *kroniki* (2), *ksiąg (książek)* (9), *listu* (2), *Łukasza św.*, *modlitwy (modły)* (3), *mowy* (2), *przedmowy*, *przykazania*, *rozdziału (rozdzielenia)* (3), *rozmowy*, *rozprawy* (7), *rzeczy* (2), *sprawy*, *statutu*, *wierszow*, *wszego*, *wykładu*; na początku *pacierzowym*; na początku

mianować, najdować (znaleźć) (2), obiecać, okazać, opisować, (na)pisać (6), postanowić, przerzeczony, przypominać (przypomnieć, wspomionąć, wspominać, wspomieniony, wspomioniony, przypomieniony) (23), rzecz (mówić, powiedzieć) (5), uczynić, wyliczać.

Połączenie: »hnet (a. wnet(że)), zaraz(em) na początku« [w tym: czego (4)] (5:4): Coż tám yeft yego przed łye wzyęcye? Sam [św. Jan] to wyflawya wnet ná początku/ ták pílląc. *KromRozm II* e4v; o czym czytáyćie Hefiodá Gréká hnet ná początku Georgi(k) *OrzQuin* P4, B, H4; Ianá Báptyftę ták mowiącego/ nie zarázli też ná początku opifuie Ewánieliftá/ w ty słowá [...]? *CzechEp* 210, 313; To tu zarázem/ ná początku/ o fucefforze Piotrowym/ wielka różnicá. *NiemObr* 55; *LatHar* +9v; *SarnStat* 1224.

Zwrot: »na początku położyć (się) (a. założyć), kłaść, założony (a. położony)« [w tym: czego (9)] [szyk zmienny] (5:19:3): Oto słowka pany maryey napoczątku tego kazanya zalozone *PatKaz II* 65v, 20; *RejPos* 1, 11v, 28, 41, 45 (16); Przetoż ty słowá ktorefmy ná początku záłożyli/ dla lepszego wyrozumienia/ łzyrzey łobie rozbierác będyemy. *RejPosWstaw* [143²]; *BudNT* Hh4; *StryjKron* 86; Wykład tego przedziwnego Pozdrowienia położy fię w náuce śiodmego rozdzielenia ná początku *LatHar* 8, [+11]v, 246; *WujNT* 427 morg; *WysKaz* 47; Stądze fię ty trzy wielkie y pewne prawdy/ ktore ná początku Ian ś. kładzie/ wywodzą. *SkarKaz* 485b.

Wyrażenia: »na pi(e)rwszym początku [czego]« (2): Bobyc był rozumiał Pan iż nam napilnieyfsza łprawa była náłzá około doczelnych tych łpraw á rzeczy náłznych/ pewniećby ie był położył [!] ná pirwłzym początku modlitwy łwoiey. *RejPos* 252; *StryjKron* 86.

»na początku wzięty« (1): iáko słyszylz z záłożenia tych łwiętych słow iego/ ktore nam ku náuce s tey Ewányeliey łwiętey niżey nápiłánye łá ná początku wzięte/ iż [...] *RejPos* 194v. ~

Przen: *Sens lub bezsens* [zawsze w szeregu: »ani początku ani końca (a. dokonania)« = *nec caput nec pes Mącz, Modrz; sine principio et fine Mącz*] (4) : *Nec caput nec pes*. Ani początku áni dokonánia nie znác w tey mowie. *Mącz* 37c; *sine principio et fine*, Ani początku áni końcá/ Ani to áni owo. *Mącz* 66b.

Zwrot: »ani początku ani końca nie mieć, nie masz« = *być chaotycznym, bezsensownym* (1:1): *Nec caput est nec pes*, Wfziłtko fie wełpolek pomiełzało/ Ani początku ani końcá niemáłz. *Mącz* 37c; Y bywa to/ iż gdy chcą áby się zdáli być mędrłzymi/ okázuią się być głupłzymi/ á iych rzecz áni początku áni końcá niema [*nec caput, nec pedes habeat*] *ModrzBaz* 28v.

α. *Rozpoczęcie tekstu* (115) : á ná początku káżdego dzieśiátká [*Zdrowych Maryj*]/ Pácierz przydáiąc/ ktory początek/ w teyże Litániey/ więtszą literą wydrukowáne słowá/ Czytelnikowi pokázuią *LatHar* 525.

początek czego (8): Początek Kłýąg Piérwłzych/ ná Liście piérwłzym *SienLek* Aaaa2v, Aaaa [3 r.]; *LatHar* Aaa6v [4 r.].

Zwrot: »mieć początek svoj [na której stronie]« (1): Czwarté Kłýęgi máią początek łwóy/ Liłt 45 a *SienLek* Aaaa2v.

αα. *Sygnal rozpoczęcia tekstu* (105) : *nagł* Początek. (-) NYe wzywam tu Apollo ciebie z lutnią łtroyną [...]. Piłzę s proftá *StryjWjaz* A3.

początek czego (6): Początek flow Ezdrášfowych pierwey niżli był wzięt: I rzekłem/ Pánie [...] *Leop 4.Esdr 8/20, Mar 1/1*; Początek Gošpodárštwá. *GostGosp 6*; Początek Ewángeliey S. Ianá. *LatHar 105, 684*; *WujNT Mar 1/1*.

W przeciwstawieniu: »początek ... koniec« (z rejestru lekcji na poszczególne dni) (98): Ewángelia v S: Lukafzá. (*marg*) Początek. (-) A gdy iuž były wypełnione ołm dni/ (*marg*) Koniec. (-) pierwey niżli lie w żywoćie poczęło. *Leop YY4v, YY4v marg [16 r.]*, *ZZ marg [15 r.]*, *ZZ3v marg [18 r.]*, *AAA2 marg [13 r.]*, *AAA4v marg [16 r.]*, *BBB3 marg [19 r.]*.

β. Tekst poprzedzający (4): Kto chce doštáteczniey wyrozumieć o tey tho terážnieyŝzey rošpráwie/ tedy mušić pošpołu zniešć álbo przecźć piwřzú przed tą rošpráwú pošpołu s tą. Bo iuž thám znaydzie początek/ fład tá márna ŝaráncza [...] powřtác miálla *RejAp 79v*; *NiemObr 32*.

początek czego (1): Proloquium – Przemowa, początek mowi. *Calep 858a*.

początek czyj (1): Pátrzayže iáko tu dáley Pan vpominác ty wierne ŝwoie raczy/ mowiác do nich: Dierz mocno co mařz/ boć ia rychło przyde. [...] Abowiem do thego ieřcže pocźátku twego obiecałci dáć gwiazde iutrzennú *RejAp 40v*.

i. Pierwszy w jakimś szeregu (18):

α. Pierwszy czyn, zdarzenie, odcinek czasowy, po którym nastąpiły lub mogą nastąpić pozostałe [kogo (1), czego (10)] (11): Drugie moczy fú pocźáthkiem trzecich moczy y vczynkow gich przy cieie ludzkim w zdrowiu vpadłym *FalZioł [*7]v*; Czo ieřt dzien, [...] pocźátek kaźdego czařu. *BielŻyw 136*; *SkarŻyw 398*; *CzechEp 189*.

początek czyj (1): iž ten pocźátek móy piřánia w théy řpráwie ieřzykiem Polřkim nie będzie w.m. niewdźięcznym. *Strum B5*.

W połączeniu szeregowym (1): Džis též ieřt fundame^{nt}/ grunt/ ij pocźátek wřřyřkich řwiąt/ ij przodek wřře^o dobre^o *OpecŻyw 9v*.

Fraza: »pocźátek się zaczął« (1): Iž tedy Ian s. Ewányeliřtá przypomina/ že pocźátek cudow ktore Kriřtus Pan [...] řpráwować raczyř/ w Kanie lie zácźęły [!] *RejPos 41*.

Zwrot: »pocźátek uczynić« = *uczynić coř pierwszy raz; facere initium Vulg [szyk zmienny] (4)*: Ten vczynil pocźátek znamion pán iezus w Chánie Galileyřkié a ziawil flawę řwá *OpecŻyw 41v [zawsze przekład tego samego tekstu]*; *RejPos 41v*; *CzechEp 189*; *WujNT Ioann 2/11*.

β. Pierwsza liczba; najprostszá figura geometryczná [czego] (7): iáko iednoć ieřt pocźáthek wřřelkiey lićzby dářzey *KłosAlg Av, A2, A4*; *OrzQuin H3*; Abowiem Klin/ ieřt pocźátek kaźdey Figury/ y kaźda Figurá z Klinów řye fkláda/ y ná kliny řye dźieli. *GrzepGeom H3v, D [2 r.]*.

j. Miejsce, gdzie coř powstaje (23): A [*Gad*] vpátrzyř pocźátek řobie [*tj. miejsce pod przysřlú siedzibę*]/ [...] á przyřzedł zcźelnieyřzými ludu *BudBib Deut 33/21*.

początek czego (12): Ieden ieřt duch žiwota ktori ciału žiwnoć dáwa, tego pocźátek ieřt w wátrobie. *GlabGad E, E, E5*; Pocźátek tedy Kroleřtwá iego było Babel/ Aráçh/ Achad/ y Chálanne/ w žiemi Sennáár. *BibRadz Gen 10/10, Gen 10 arg; Oczko 1, 3v, 4v [2 r.]*, *5v*; *TALes zász Mileřius [...] wřřyřtki rzeczy z wody być řtworzone wywodziř/ nářláduiác w tym podobno Homeruřřa [...]/ ktory teř Iliadum 16. Ocean być pocźátkiem wřřyřtkich rzeczy zmyřřil. StryjKron 1*; Oto žywot mátki twey/ twoiego žywotá *Pocźátek KlonWor 65*.

początek komu, czemu [zawsze z: być] (2): iáko ziemiá/ y iemu [człowiekowi]/ y wżyftkim inżym rzeczam doftátecznie złożonym á żywiącym/ máterialnym początkiem ieft *Oczko* 3v, 5v.

początek czyj (1): Chaos, [...] Zámieftzanie wżyftkich rzeczy weftópek/ z kąd Elementá á żywioły y ynże wżyftki rzeczy początek fwoy máyá/ yáko Poetowie o tym piżá. *Mącz* 51a.

W połączeniach szeregowych (2): położywży to zá rzecz niewátpliwą/ że ziemiá ieft iáko mátká á fundament/ y początek rzeczy tych/ które nam do rąk przychodzą *Oczko* 4v, 3v.

W przeciwstawieniach: »początek ... dokonanie, kończyć się« (2): przeto gdzie niemałz początku krwi tam też ie y nie może być dokonanie *GlabGad* E5, C7v.

Zwroty: »początek brać« [w tym: od czego (1), w czym (1), skąd (1)] = zaczynać się [szyk zmienny] (3): *GlabGad* C7v; cztyrzy też fą częłci nieba od ktorich ty tho czały roku biorą początek *KłosAlg* A2v; *Oczko* 5.

»początek mieć« [w tym: z czego (1), w czym (1), gdzie (1), skąd (1)] = zaczynać się [szyk zmienny] (5): to [pragnienie] też troiaki ma początek, albo fie poczyna w żołátku [!], [...] albo pochodzi od płuc [...], albo od wátroby *GlabGad* G2, A7v; *Mącz* 51a; *WujJud* 195v; A nie iedno tē litery fámè, ále y náuki wyzwoloné wżyftkié tám [w Grecji] początek miáły *JanNKar* B3v.

Szeregi: »grunt a początek« (1): Bowiem v człowieka wiele ieft takowey materiey, ktora też w miēfie ma grunt á początek. *GlabGad* A7v.

»początek i miejsce« (2): *GlabGad* E; Rzecz niemáłego podziwienia pełna: iż z ziemie gdzie zimná początek y miejsce być miáło/ ciepłá fye tákié náyduią *Oczko* 1.

k. *Ktoś pierwszy pod jakimś względem; conditor, inceptor* Cn (34) :

α. *Protoplasta; propagator, sator Miech; origo* *HistAl* [czyj] (4) : vyrzał [...] drugiego bogá ná krolewftkim ftolcu fiedzącego y rzekł do niego/ ktorys ty ieft mily pánie? A on odpowiedział/ ia ieftem wżyftkich bogow początkiem *HistAl* M2; *BielKron* 43.

Wyrażenie: »pirwszy początek« (2): Otoman pirwży początek Turkow. *MiechGlab* **4, 29.

β. *Ten, z którego coś się rozwinie; initium* *Vulg* [czego] (4) : Piotr początek [!] wiary prawowierney *SkarŻyw* 595, 595 *marg*; Dobrowolnie porodził nas ftowem prawdy/ żebyfmy byli nieiákim początkiem ftworzenia iego. *WujNT Iac* 1/18.

Przen [z kogo] (1) : Táki był Abel początek koftiołá Bożego z Iádámá *SkarŻyw* 268.

γ. *Założyciel* [czego] (1) : á tę Regułę Benedyktową názwáli: Potzątkiem był they Reguły Biernath *Ptolomeus. KrowObr* 137.

δ. *Inicjator, sprawca, pierwszy wykonawca; ten, kto się przyczynił; author* *Modrz* (25) : beftpieczniej mi fie widzi/ pomagác tego temu/ kthory tho naprzod wywrze/ niż fámemu być początkiem *GórnDworz* C; Iż iákom ia był początkiem Przez grzech/ wżem ludziom vpadkiem. Táki [...] *MWilkHist* F4.

początek czego (20): bog vyedzyal yfz yeua myala bycz grzechu początkiem *PatKaz III* 91v, 91v; Ruben pirworodny fynie/ tyf ieft moc moiá á początek boleści moiey *BielKron* 18v, 24v, 220v, 221v; *Mącz* 106c; *OrzQuin* [Aa6]; *GórnDworz* B3v, C2v, Bb7v; Słuchaj mie Trojaninie, i ty Greku zbrojny, Słow Parisowych, ktory początkiem tej wojny *KochMon* 22; *PaprpPan* Ff2; *ModrzBaz* 70v;

ModrzBazBud n6 marg; Po długimli po krotkimli czásie/ przyźedł on przekłety oćiec kłamftwá/ y początek grzechu/ duřz rozboycá Lucyper *SkarŻyw* 260, 262; *PaprUp* G4v; *ZawJeft* 24; *SkarKaz* 81b.

początek czemu (1): Narzekał potym [*Skanderbeg*] ná Deřpotá Iurká Serbłkiego/ iż ten był wřzemu złemu początkiem *BielKron* 245v.

cum inf [cf **POCZAĆ** *cum inf*] (1): *ModrzBaz* 25 cf »wodz i początek«.

Szeregi: »początek i mistrz« [*szyk 1:1*] (2): Kogoż tedy infze⁸⁰ początkiem y Miřtrzem [*authore et magistro*] mieć możemy/ [...] iedno tego/ ktory nam ná káždy dzień fam odpufzcza [...]? *ModrzBaz* 67v; *SkarKaz* 81b.

»powod albo początek« (1): Autor po Polřku piřarz/ řkłádácř/ řprawcá lub powod álbo początek [!] częgo kolwiek. *ModrzBazBud* π6 marg.

»przyczyna i początek« (1): Epigoni dicti sunt, Którzi byli przicziną y początkiem wtórey Tebáńskiey walki. *Mqcz* 106c.

»wodz i początek« (1): áby [*jeden człowiek jako głowa*] był wodzem y początkiem [*dux et author*]/ pokoy y wřzeláká vcźciwość ták wźiemí fwey záchowywác y pomnáźác/ iáko [...] *ModrzBaz* 25.

I. Bóg jako stwórca, praprzyczyna (też *Bóg Ojciec wobec Chrystusa, Bóg Ojciec i Chrystus wobec Duchá Św.*; też *wyjątkowo o Maryi*); *principium PolAnt, Vulg; author Modrz; initium Vulg* (77) : Tys rzęfa duře moié/ nad wřlytko żądliwy/ tys początek řflachetny o boże wcielony. *OpecŻyw* 18; Onći [*Chrystus*] ieřt głową tego ćiałá/ to ieřt Kořćiołá řwoiego/ ktory ieřt początek y piřworodny z vmářlych/ áby on fam we wřlyřtkim przodek trzymał. *WujJudConf* 122v; *BudNT przedm* cv; iřz Duch S. od oycá y od řyná/ iáko od iednego počáztku pochodzi. *SkarJedn* 284, 176, 271, 279; á iřz iednym tchnieniem á nie dwiemá/ áni iáko od dwu počáztku/ Duch řwięty pochodzi od řyná rownie iáko y od Oycá. *SkarŻyw* 278; *WujNT Ioann* 8/25, s. 342, *Col* 1/18; *ReszPrz* 9; *SkarKaz* 274 [2 r.].

początek czego (34): *BierRaj* 19; ktoryś ieřt [*Panie*] skarb a początek wřlyřtkiego dobrodzieyřtwa nářłęgo. *RejPs* 91, 208v; *LubPs* T6 marg, ee; *GroicPorz* g4v; Bo gdyź wiemy iż Pan Bog ieřt počáztkiem wřzego/ To theź pewna iż wřlytko pochodzi od nyego. *RejWiz* 128, 165; *BibRadz* *2; Naprzod Oćiec počáztkiem iż ieřt Bořtwá wřzego Ieřt Duchem niezmiřzonym *GrzegRóżn* Nv, Gv, N2v; iż wyřławiřwzy Ian řwięty człowieczeńřtvo Páná tego/ przedřię go opowięda być bez końcá/ y počáztkiem wřlyřtkiego *RejAp* 9, 41v, 42, 42v [2 r.], 177v; *RejPos* 333v; *RejPosWiecz*² 92; *BiałKat* a4 marg, c; *KuczbKat* 355; Iednego Bogá chwaleř/ ieden początek wřlyřřtkich rzeczy *WujJud* 60; *ModrzBaz* 136v; iż od oycá przez řyná Duch S. pochodzi/ że řię to do tego rozumienia řćięga/ [...] iż teź řyn wedře Grekow ieřt przyczyną/ á wedře Lácinnikow ieřt początek řřtnořći Duchá S. iáko y oćiec. *SkarJedn* 272; A teras iuřz do řámey řiřtoriey Ruřkiey w imię wřzech rzeczy počáztku Bogá przyřřępuiemy. *StryjKron* 110; *CzechEp* 241, 250, 253; *LatHar* 262; *WujNT* 342, *Apoc* 3/14; iż początek wřlyřtkiego Bog ktory wřlytko řtworzył/ muřiał mieć wielki rozum y mądrość. *SkarKaz* 486b.

początek komu, czemu (3): *RejAp* 177v; Syn Boży ile ieřt Bog nie ma od nikogo počáztku/ áni mocy y zwierzchnořći/ owřzem on řam ieřt řobie počáztkiem. *CzechRozm* 19; OD Bogá počzynaymy/ Bóg počáztkiem wřzemu *KochPhaen* 1.

początek czyj (1): áby y Duřáz/ álbo vmyřł nářz/ wrocił fye teř ku początku řwemu/ to ieřt/ ku oney wieczney Iednoćie/ ktora nádewřzyřtko/ á od niey wřzyřtko/ Bog Wřzechmogący w Troycy iedyny. *SienLek* 42.

W *połączeniu szeregowym* (1): tedyby dwa Bogowie y dwa oycowie/ y dwa początki/ dwie przyczynie y powody wřzyřtkiego muřiały być *CzechEp* 241.

W *charakterystycznych połączeniach*: *początek szlachetny, wielki; początek bostwa (wszego, wszelkiego, wszytkiego)* (5), *istności, miłości, powinności krześcijańskiej, świętobliwości* (2), *wiary, wřzego (wszytkiego) dobrego (dobra, dobrodziejstwa)* (5), *wszelakiej (wszytkiej) sprawiedliwości* (2), *wszego (kařdego, wszytkiego) stworzenia (bořego)* (6), *wszy(s)tkiego (wszego, wszytkich)* (10), *wszy(s)tkich (wszech) rzeczy* (5); *początek wszemu, wszytkim rzeczam; od jednego (dwu) (z jednego) początku pochodzić (pochodzenie)* (6); *wrocić ku początku swemu*.

Wyrażenie: »początek bez początku« (4): *RejAp* 177v; Ale Oycá przeto pierwřzą ořobą prawdźiwie y bez wątpienia być wyznawamy/ iż on ieřt początkiem bez początku *KuczKat* 15; *SkarJedn* 276; *CzechEp* 250.

Szeregi: »(i) początek i koniec (a. dokończenie)« = *principium et finis Vulg, PolAnt; initium et finis Vulg* [szyk 18:2] (20): Ták mi pomořy Bog który ieřt początkiem y dokończeniem/ kthorego Imię Adonay. *GroicPorz* aa2; Lářkawa Pánno ty nas záchoway o Máryá/ ktorař ieřt koniec y potzątek. *KrowObr* 173v, 217v; *RejWiz* 165; Ia ieřtem Alřá y Omegá: pierwřly y ořtáteczny: początek y koniec. *Leop Apoc* 22/13; *BibRadz Apoc* 22/13; *RejAp* 7v, 177v [2 r.], 192v, 193v, 197v; Do cřego fię y to zeydźie iż iá [Maryję] y początkiem y końcem zowiá *CzechEp* 230; *LatHar* 262, 297; *WujNT Apoc* 1/8, 21/6, 22/13, Xxxxx3, Xxxxx4.

»początek i powod« (1): iż Duch S. pochodzi od oycá y od řyná/ ták iáko od iednego początku y powodu *SkarJedn* 292. [Ponadto w *połączeniu szeregowym* 1 r.]

»początek i (a) przyczyna« [szyk 1:1] (2): *SkarJedn* 272; Ieřtem początek y przyczyná wřzego řtworzenia. *WujNT* 342. [Ponadto w *połączeniu szeregowym* 1 r.]

»studnia i początek« (1): Dzyakuyemi tobye řtudnyo ij początku wřřitkye⁸⁰ dobrego za wřřitky dobrodzyeyřtwa nam od cyebye dane *BierRaj* 19.

»początek albo stworzyciel« (1): Bogá Oycem zowie piřmo: cřęścía dla tego: iż ieřt początkiem álbo řtworzyćielem wřzyřtkiego *BialKat* a4 marg.

[»zdroj a początek«: A o Oicu iuřz ieřt powiedziano/ iřz ieřt zdroi a początek wřzechmocności/ i řprawowania a řtworzenia wřzyřtkich rzeczy *BrentTrepCat* 120.]

»początek i źródło« [szyk 2:2] (4): Bogu Oycu ty wřzytki rzeczy przywářczá piřmo/ [...] bo on ieřt początkiem y źródłem Bořtwá *GrzegRóżn* D3v; *KuczKat* 10; *SkarJedn* 271; *ReszList* 181.

2. *Pochodzenie; to, z czego coř pochodzi; origo Miech, HistAl, Vulg, Modrz, JanStat; principium Mqcz, Modrz; initium Vulg; ortus, stirpis Mqcz* (98) :

Zwroty: »[z kogo] początek wziąć« = *pochodzić* (1): A ták [...] s tych dwu řynow Adámowych/ ty dwie mieřcie początek napirwey wzyęly/ zyemřkie y niebieřkie *BielKron* 3.

»[od kogo] początki wziąć« = *zapořyczyć* (1): OD tych tedy Gréków początki, przezwiřká, wzory, křřtały liter, y rzecz łámę náuk wřzyřtkich wzięli byli Láćinnicy *JanNKar* B4v.

α. *Świata, materii, rodu ludzkiego itp.* (29) : Chciał Bog męzczyzná y niewiálthá żeby byli z iednego początku *BibRadz* I 2b *marg*; *GrzegRóżn* K3v; Wízytcy fię iednáko rodżimy/ z iednych że początkow *ModrzBaz* 56v; *SzarzRyt* A2v.

początek czego (12): Wielgość kaźdey rzeczy pochodzi z ftrony wielgości ciepła przyrodzonego, zańię mnołstwo á rozliczność pochodzi z ftrony materiey która iełt początek wólzelkiey licźby rozliczney [tj. różnorodności] *GlabGad* H6v; *BibRadz* I 1; przez którą [świadomość] przyrodzonych rzeczy/ ták żywych iáko nieżywych początki y doległóści [...] poznawamy *KwiatKsiąż* I4; Haec sunt rerum principia et instituta naturae Początki rzeczy przyrodzonych. *Mącz* 413d; *Oczko* 5, 6 [2 r.], 7, [42]v; Grecy ná wielkie lie rozumy ładzący wartogłowowie różne y rozmaíte Swiátá początki kładli. *StryjKron* 1, 1. Cf »początek pościa«.

początek czemu (1): y táką odmiánę oni [filozofowie] w rzeczách widząc/ początek rzeczam z źiemie podawali *Oczko* 5.

początek czyj [zawsze *pron poss: nasz, swój*] (4): *RejPs* 180v; *LubPs* eev; áż gdy człowiek vmrze. Wízyłtko fye wroći w początki fwoie. *SienLek* 42; *LatHar* 667.

początek czyj [= *od kogo ludzkość pochodzi*] (1): Seth á Sem v ludzi chwały dołthąpili/ á nád káżdą dułfá w początku Adámowym *Leop Eccli* 49/19.

W przeciwstawieniu: »początek ... koniec (*a. dokończenie*)« (2): á od kogochmy wzięli początek od tego mamy łfukáć wyrozumienia dokończenia náłłego. *RejPs* 180v, 180v.

W charakterystycznych połączeniach: *dziwny początek, nędzny; początek (początki) liczby, ognia, pościa, (przyrodzonych) rzeczy (9), rzeczam, świata; początkow [czego] macać;; początek (początki) [czego] kłaść, [z czego] podawać, pozna(wa)ć* (2); *wroćić się w początki.*

Zwroty: »[od kogo, z kogo] początek mieć« = *pochodzić* (2): tak theż on [Bóg] od ktorego wólzytki rzeczy początek maia/ chciał lie pod iednołćią iłtnołći zamknáć *KłosAlg* Av; zktorego [*Syna Bożego*] wólzytkie rzeczy y łpráwy łtworzone/ początek y iłtność łwą maia *CzechEp* 277.

»[czego] początek mieć« = *powstawać z czegoś* (1): *czemułz [sól] [...] ták w łwym meacie/ łkád ciecze/ nie zśiadá [się] [...]?* temu/ że w głęblźych meatach/ á w żyłach łwych będąc/ ognia óného początek ma/ który ia od foli grubłźey odgania/ á ku górze popáđza *Oczko* 9.

»wziáć początek [od kogo, z czego, przez kogo]; [skąd] wziáł się początek« [*szyk zmienny*] (3; 1): tu mamy rozważyć łkád lie wziáł początek náłz y ku iákitemu końcu przydz mamy *RejPs* 180v, 180v; *LubPs* eev; K temu iełli wólzytko przezeń [*Słowo, tj. Boga*] iełt vczyniono/ tedyć y wólzytkie czáfy y wieki przezeń początek wzięły *WujNT* 306.

Wyrażenia: »pierwszy początek« (1): Pierwłzy náłz początek y łtworzenie/ iełt z źiemie. Bo Adam z gliny przed ráiem łpráwiony *LatHar* 667.

»początek pościa« = *pochodzenie* (1): aniż też imienia łwieckiego [*Plotynas*] ządał, ale powiadał żeby to prawe imienie było, którym by rozum okrałzony mogł początek pościa łwego poznać *BielŻyw* 95.

Szeregi: »początek a postanowienie« [*szyk 1:1*] (2): [*Paracelsus*] zá początek rzeczy nie máterya/ kłtał/ á odmiánę/ ále sól/ żywe śrzebro/ á śiárkę być położył: iákoby połtánowienié á początek rzeczy/ żaden przez tych być niemógł *Oczko* 6, 5.

»początek (początki) a (i) przyczyny« [szyk 1:1] (2): *BibRadz* 11; Philozophowie [...] przyczyn á początków rzeczy mácáiąc/ y tę naleść chcieli/ ielli wody nie ze dżdżów/ álbo ielli z inąd powftawiaią. *Oczko* 7.

»początek albo rodzaj« (1): PierwŹe Kfięgi Moizefzowe/ ktore zową ięzykiem Greckim Genefis/ á po polfku/ Początkiem álbo Rodzáiem. *BibRadz* I 1.

»początek (początki) i stworzenie« [szyk 2:1] (3): *KochWz* 135; *LatHar* 667; W Stworzeniu Swiátá nieobefzłego Ziemie/ Niebá/ y początkách rzeczy ktore ná nich íą/ rozmáite były Czytelniku íaskáwy/ mniemánia y wywody Philofophow/ y Poetow Pogánfkich. *StryjKron* 1.

β. *Zjawisk społecznych* (33) : Stoikow drogi náíłádował/ ktorzy pokládáli [...] rzeczy przypadaiące nie od Bogá ále s przygody ná czáfy przychodzić káżdemu. Piáfáli przeciw iemu Grekowie dowodząc mu tego/ iż ty dwá początki dobre á złe/ íą íobie przeciwné/ á iednákiey wážności być nie mogą/ [...] muíi być ieden kto zwirzchni nád tymi początki/ to íeít Bog *BielKron* 156.

początek czego (12): *BielKron* 334; thedy íłufznie to wyznawamy/ że my początek/ vrzędý/ y godności Kościoła/ nie rozumem ludzkim poznawamy/ ále oczýmá wiary widźimy. *KuczbKat* 80; *RejPosRozpr* c [2 r.]; á wśzytek początek ízkoł/ poítánowienie y ípoíob/ [*Symon Maricius z Pilzna*] zwielką pilnością wynálazł/ y ná písmie pokazał. *ModrzBaz* 134v; *SkarJedn* 32; *StryjKron* 95; *ReszPrz* 54; *WujNT* Yyyyy3v, Zzzzz4. Cf *Fraza*, »początki brać«.

W połączeniu szeregowym (1): te íáme początki/ te źrzodlá/ te fundáméntá/ te korzenie tey to Lutherfkiey álbo kácerfkiey wiary/ mogą ich [*heretyków*] íáfz [...] íáínie pokázáć *ReszPrz* 54.

W charakterystycznych połączeniach: początek (początki) dobre, wszytek (wszystki) (2), złe; początek (początki) grzechu, języka, Kościoła (Kościolow) (2), mądrości bożej, niepobożności, rozmnożenia, szkoł, usługowania, wiary (2), złości; wywiadować się początku; początek poznawać, ukazać.

Fraza: »[z czego] początki [czego] pochodzą« (1): z ktorých dwu rzeczy [*obżarstwa i opilstwa*] początki wśelkich złości y niepobożności pochodzą y wśczynáią íię *WerGość* 203.

Zwroty: »początki [czego skąd] brać« (1): ále oni [*arianie*] ktorzy wiary íwey początek z inąd bierą: íłufznie przodkow íwych/ z ktorých idą/ imię noízą *SkarŻyw* 394.

»początek (początki) mieć« [*w tym: swój (4); od kogo (3), z czego (3), (1)*] [*szyk zmienny*] (7): który [*Kościół*] nie od íótrá (Lutrám chciał rzec) áni od Zwingliufzá początek ma: ále od Chryítufá *BiałKat* 121; *KuczbKat* 150; *WujJud* 155v; Skąd íáwnnie íie pokázuie/ że to przodkowánie iednego Bífkupá nád inízemi od Apoítolow/ áni od Páná Kryítufá niema íwego początku. *WujJudConf* 155v; *StryjKron* 95; *LatHar* Aaa7; Tą tedy wodą y krwią wyznaczone íą dwá przednieyfze kościelne Sákrámenty/ ktore z ímierci Chriítufowey íwoy początek y wśzytkę moc máią. *WujNT* 383.

»początek wziąć, brać« [*w tym: swój (2); z czego (4), od czego (3), w kim (1), skąd (2)*] = *pochodzić; initium sumere Vulg* [*szyk zmienny*] (8:2): w ktorých [*pierwych rodzicach*] ten grzech początek wzyął *PatKaz* I 16; *KromRozm* III N7; Potým powftála Reguła Bernárdyńfka/ ktora íię wśztzęła y potzátki wśyfthki wzięła od reguły Cíftercyńfkiey. *KrowObr* 134v; *Leop Tob* 4/14; *BielKron* 3; doíkonáíe vczynki cnoty Chrześcijánfkiey/ nie z inąd początek íwoy biorą/ iedno z miłości *KuczbKat* 5; *RejPosWstaw* [110³]v; A te ták wielkie/ hániebne y íromotne bluźnierftwá/ początek íwoy z

Luthrowych kłiąg wzięły *ReszPrz* 80; Ná koniec z tego przykłádu Apoftolłkiego początek wziął łpolny żywot mnichow y zakonnikow. *WujNT* 411, 417.

Szeregi: »początek a wywod« (1): Piłáli o nas połtronni ludzie vczeni [...] / łpilnością łie wywiaduiąc początku á wywodu náłzego Słowieńłkiego ięzyká *BielKron* 334.

»początek (początki) a (i) źrzodła« = *fontes et principia* *Modrz* [szyk 1:1] (2): Są tedy obyczáie iákoby źrzodła á początki / z ktorých práwá łiec y płynąc máią. *ModrzBaz* 70; *SkarJedn* 32. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

αα. *Etymologia* [czego] (2) : ktorego [Scartabelos] łłowá wási iuristowie rózne y śmiełzne wykłády czynią / niewiedząc włáfney rzeczy y początku / tego łłowá. *GórnRozm* B2v.

W połączeniu szeregowym (1): *Etymologia*, *Veriloquium*, *Práwy Pewny* á ifty wykłá / álbo powód / Pochop / Początek / álbo Rodzay niektórego słowá. *Mącz* 108d.

γ. *Pochodzenie od przodków, rodowód* (33) :

αα. *Człowieka* (16) : tákże *Antychriłt* / z máłych początkow / y z podłego y nędznego łtanu / przyłzedł ku wielkie^{mv} łtanowi *CzechEp* 369.

początek czyj [w tym: *G sb i pron* (4), *pron poss* (1), *ai poss* (1)] (6): Thełz lucas telko pouyeda oney [lege: o niej] połlan yełt anyol do panny a nyeuypyłuye yey początku yey uczynkow yey zyuota *PatKaz III* 133, 133; Onże łam [Daniel] wymálował [...] początek *Antykryłtow* / haniebną złość iego *BibRadz I* 446; *BielKron* 333; *Mącz* 242a; Tenże Ian ś. początek tákich *Antychriłtow* ten kłádzie: iż z nas wyłzli: ále nie byli z nas *CzechEp* 358.

Zwroty: »mieć początek« [w tym: z kogo (1)] = *ortum habere*, *pronasci* *Mącz*; *oriri* *Calag*; *ducere originem* *JanStat* [szyk zmienny] (3): *Pronascor*, id est *ortum habeo*, *Pochodzę* / mam łwóy początek. *Mącz* 242a; *Calag* 552a; Szłácheckie pokolenie z rodziców záváždy ma początek: ktorých potomkowie łwé połzcie od nich z rodzái u łwego zwykli dowodzić wiernym łwiádectwem. *SarnStat* 237.

»[od kogo] początek wziąć« (3): Włpámiełaycie ná Xerłefa krolá bárzo mocnego / od kthoregołmy początek wzięli [a quo dux unus [lege: duximus] originem] *HistAl* F5v; *GliczKsiąż* N7v; *BielKron* 289v.

Wyrażenia: »początek rodzaju (a. urodzenia, a. rodu)« = *stirpis* *Mącz*; *genus* *Calep* [szyk 4:1] (5): Bo Rzymianie znamienitłze łynom łwym imiona y przezwiłka dawali, aby rodu ich początek łnadnie moł rozeznan być *BielŻyw* 168; *GroicPorz* ffv; *Mącz* 417a; *Vrfprung* haben. Poście mieć. Początek rodzaju mieć. *Oriri*. *Calag* 552a; *Calep* 450b.

»początek łycia« (1): iż [Aleksander] od oycá początek łycia wzyał / á od *Ariłtotelełá* yáko od náuczycyelá [...] dobrego łycya dołtąpił *GliczKsiąż* N7v.

Szereg: »początek a wywod« (1): Słufzna rzecz iest y potrzebna [...] káždemu człowiekowi [...] wiedziec o początku á wywodzie y przygodách łwoich przodkow *BielKron* 333.

ββ. *Narodu* [w tym: czyj (14) – *G sb* (6), *pron poss* „swoj” (6), *ai poss* (1), *pron poss + ai poss* (1)] (17) : Początek *Tatarłki*. *MiechGlab* **4v, 29; *BielKron* 122, 335v; A ták niedocziłánim *Historiy* *Świętych* / ácz łie ná wielkie rozumy ładzili / ku łwoiey hańbie dawności początkow narodu łwego łamiłz łobie wilei. *StryjKron* 16; Iáko włzytkie niemal inłzé narody / baśniámi wiecey / niłzi czym

pewnym początków swych dowodzą: tak y PolŃki naród przodków Ńwoich do t3y doby nie ieŃt pewien.
KochCz A4.

W charakterystycznych poŃlnczeniach: pocz3tek (pocz3tki) narodu (5); pocz3tek poszedŃ [od czego]; pocz3tkow dowodzić; dawnoŃc pocz3tk3w.

Zwroty: »pocz3tek mieć [od kogo]« (1): Caesar ait plerosque Belgas esse ortos a Germanis, Pochodzić albo Ńwoy pocz3tek mieć od niemc3w. M3cz 268d.

*»pocz3tek (pocz3tki) wywodzić (a. wywieŃc) [od kogo]« (3): Angelczykowie teŃ y Scotowie pr3wie z BaŃni i3wnych pocz3tki Ńwoie wywodz3/ od Albiny Krolewny SyriyŃskiej *StryjKron* 61, 59, 86.*

*»wzi3ć pocz3tek« [w tym: od kogo (1), z kogo (1), sk3d (1)] [szyk zmienny] (3): Z tegoŃ [Otomana] rod Otomanow albo Turk3w wzi3ł pocz3tek [ex ipso ... originem duxit] *MiechGlab* 65; *BielKron* 202; 3 od RuŃi dopiero Słowaczy/ od Ńlawy iŃ prze ni3/ m3Ńnie Ńobie pocz3n3li/ mieliby wzi3ć pocz3tek Ńwoy *G3rnDworz F4v.**

*WyraŃenie: »pocz3tek nadawniejszy« (1): Pocz3tek nadawnieŃzy n3Ńz SłowienŃski [...] poŃzedŃ od wtorego Ńwi3t3/ tho ieŃt od potopu *BielKron* 335.*

*Szeregi: »przodek a pocz3tek« (1): Sarraceni [...], S3r3ceni [...] przodek 3 pocz3tek Ńwoy licz3 od Sary Abr3h3mowej Ńony *M3cz* 369a.*

*»pocz3tek a wywod« (2): Doktor Kromer Ńzeroko piŃze w Ńwoiey Kronice PolŃkiej/ o pocz3tku 3 wywodzie n3Ńzego PolŃkiego narodu *BielKron* 335v, 335.*

đ. Chrystusa (1) :

*Zwrot: »[z kogo] pocz3tek wzi3ć« (1): Bo co Ńi3 w niey [Maryi] n3rodŃiŃlo/ z Ducha S. pocz3tek wŃi3Ńlo. *LatHar* 448.*

3. Zacz3tek, zal3zek, zadatek, pierwsze stadium; initium PolAnt, Vulg; primitiae, principium PolAnt; fundamenta, incunabula, rudimenta M3cz (165) : *PatKaz I* 17; Aleć to ieŃzcze wŃzitko pocz3tki/ pochwili B3dzie tego podobno wi3cey *KochSat* A3v; *RejPos* A6v; T3kŃe y w k3Ńdey przyŃŃley przygodzie b3cŃnemu trzeb3by Ńie z3wŃzdy n3 pocz3tki ogl3d3ć/ 3 Ńtrzedz Ńie ich Ńk3dby on3 przygod3 przyp3Ńc mi3ł3. *RejZwierc* 134, 134; *KochDryas* A2; PiŃm3/ Ńwi3dectw3/ y przyk3dow przywodŃiŃlo Ńie dot3d dofyć: rzecz Ńam3/ podobieŃtwa/ 3 ledwa nie pocz3tki pok3zuie. *PowodPr* 58.

pocz3tek czego (106): OtoŃ pocz3tek ogl3daŃ/ Tych rzeczy com obiecow3ł. *BierEz* A4v; *BielŃyw* 51, 89, 102, 145; *RejPs* 165v, 166v, 177, 182v; *KromRozm I F2*; iako wybrani boŃy i wtym Ńywocie mai3 Ńmak nieiakich pocz3tkow Ńywota wiecznego *MurzHist* P; Bo powŃtanie n3rod przeciwko n3rodowi i kroleŃtvo przeciwko kroleŃtwu/ i b3d3 mory i gŃody i drŃeni3Ńzi3mie [!] mieŃcami A to wŃzyŃtko pocz3tek boleŃci. *MurzNT Matth* 24/8; *BielKom* B6; *LubPs* Z4v [2 r.]; *KrowObr* 57v; *RejWiz* 87v *marg*, Cc8v; *Leop 2.Mach* 8/27; *RejZwierc* A3; Pocz3tek pychy ieŃt odŃt3nie czŃowiek3 od Pana *BibRadz Eccli* 10/12, *Prov* 9/10, *2.Mach* 8/27, *Rom* 8/23; *BielKron* 28; *KwiatKsi3z* D3v; *OrzQuin* Zv; Vestigium eloquentiae in eo apparet, Ok3zuy3 Ńie w nim pocz3tki wymowy. *M3cz* 278a, 101c, 359d; A ieŃli ten pocz3tek m3droŃci Ńtr3ciŃli/ nieŃza iedno pocz3tku ŃzalonoŃci n3być muŃieli. *RejAp* 120v, 29v, 120v [2 r.]; *HistRzym* 4; *RejPos* 208v [2 r.], [236]v, 241v *marg*, 244v [3 r.], 245 (13); *BialKat* 376; iŃ to ieŃt nawieŃtŃzy pocz3tek k3Ńdey m3droŃci pozn3ć Bog3 3 vcŃyć Ńie boi3Ńni iego. *RejZwierc* 8, 192; *WujJud* 96v, 102v, 117; *RejPosWstaw* [41³]; *BudBib Sap* 14/12; *BudNT Mar* 13/8; *SkarJedn*

104; Odpráwiwfy fię w Rzymie/ zaráz bieżał do Turyngeiy/ gdzie iufz były nieiákie poczátki wiáry ś. *SkarŻyw* 517, 196; *KochTr* 2; *StryjKron* 290 *marg*; *KochJez* A2v; *NiemObr* 12; *WerGość* 254; *KochPieś* 2; *ActReg* 77; *GostGosp* 20; *GrabowSet* G4v; *LatHar* 111; *KołakCath* B; *KołakSzczęśl* B3v; Początek wżyfłtkich odźczepienftw ieft przyftawanie do ołobnych miřtrzew. *WujNT* 578 *marg*; Y toć náłładowanie rozmaitych Ńwiętych było poczátkie^m zakonow rozlicznych w kořciele *WujNT* 705, *Matth* 24/8, s. 100 *marg*, *Mar* 13/8, s. 172 *marg*, 671 (10); *WysKaz* 4 [2 r.], 17 [2 r.]; *PowodPr* 26 *marg*, 35 *marg*, 54, 80 [2 r.]; *SkarKaz* 84a, 348a [2 r.]; *SkarKazSej* 661a. Cf *Fraza*, *Zwroty*, »za poczátkiem«.

poczáték czyj [= *dokonany przez kogo*] (1): gdy fię kto y temu przypátry/ co o poczátku Moizelzowym/ y o pierwzym ftworzeniu powiedział [św. Jan] *CzechEp* 159.

poczáték czyj [= *dokonany w kim*] (1): A ták ten Pan gdy iedno námnieyfy poczáték wiáry pozna człowieká nędznego/ [...] O wneht mu nie omiełzka z oną miłościwą ręką fwoią/ áby mu nie miał dopomoc onego poczátku ie⁸⁰/ á nie pomnożyć mu oney wiáry iego. *RejPos* 244v.

W połączeniach szeregowych (3): Przez wiárę tedy bywamy v[práwiedliwieni/ [...] przeto [...] że wiárá/ ieft zbáwienia náłzgo poczátkiem/ fundámentem/ y korzeniem wřelkiego v[práwiedliwienia. *WujJud* 96v; Iż opilltwo ieft mátką wřelkich niecnót/ máteryą grzechow/ korzeniem nieprzyftoynych vczynkow/ poczátkiem wyftępkow. *WerGość* 254; *WujNT* 671.

W przeciwstawieniu: »poczáték (poczátki) ... (řrzonek) ... koniec (a. dokonanie)« (4): yákoż łácney błędu poczáték niź konyec náleć *KromRozm I* F2; *KrowObr* 57v; *WujJud* 110v; *LatHar* 111.

W charakterystycznych połączeniach: *poczátki (poczáték) níkzemne, odrzucone* (2), *prawy, sławne, szkodliwe, wielki(e) (nawiętszy)* (7), *znaczne; poczátki (poczáték) bisurmaństwa, błędu, boleści* (6), *cierpliwości, cnot* (2), *dobrego, dobrej myřli, dobrych znakow, ducha, gniewu Pańskiego, gruntu* (2), *istności, jedności, języka, ludu, męstwa, miłosierdzia, naprawy, nauki, nędze* (2), *przyjacielstwa, pychy, rzeczy, scudzołozenia, słodkości, stałości, szaloności, Szpitala Niemieckiego [= Zakonu Krzyżackiego], światła, upadku, uspokojenia, uspráwiedliwienia* (2), *wiary* (18), *wszech rozumow,wszego złego, (wszej, wszel(a)kiej(-ich), wszystkiej) mądrości* (19), *wszystkich kacerstw, wszystkich odszczepieństw* (2), *wszystkich spraw, wszystkiej pokuty, (wszytkiego) zbawienia* (8), *wymowy, występów, wzruszenia* (2), *zakonow, żądze, życia ((wiecznego) żywota)* (4); *poczátki okazuj się (pokazowały się)* (2); *poczátku nabyć; poczáték (poczátki) gardzić, naleć, niszczyć, objařniać, ogládać, ((p)okaz(ow)ać* (3), *opuścić, poznać* (2), *stracić, widzieć, wykorzenić, wzbudzić, zachować, na poczátki ogládać się; poczátkiem nauczyć, pozyskać, o poczátkach myřlić*.

Przysłowia: Ano ftára przypowieść: Poczátkowi zábiegay/ bo pozdne lekárftwo nie thák pożyteczne. *RejZwierc* 80.

poczátki iego [grzechu] łodkie y miłe/ ále koniec bárzo gorzłki. *LatHar* 111.

Fraza: »poczátki się zaczęły (a. poczęły, a. poczáték się zacznie); poczáték (poczátki) zacząć (a. zaczynać, a. zapocząć); od poczátków zacząć« [w tym: czego (6)] [szyk zmienny] (4;3;1): *Diar* 24; á o łławnym z iechánium [...] krolow Krzeřcijáńskich Polłkiego y Węgieřskiego s Cefárzem Máxymilianem v Wiedniá/ piłác poczną/ ktorego fię ielzče poczátki w tym roku s przyczyn rozmaitych poczęły. *BielKron* 412v; *RejPos* 244v *marg*, 274v, 286v, [308]v; Tákże o Cieplicách niepiérwéy v oboygá tego

narodu [tj. *Greków i Łacinników*] zaloty [tj. *zalecenia*]/ niż ich używanie przyшло: á kto to pokazał? Bóg od lada małych początków zacząwszy *Oczko* 11v; O raczyłś się do iego naświetlzyć miłości przyczynić za mną/ áby we mnie raczył zapocząć dobre początki dobrego życia mego *SiebRozmyśl* G2v.

Zwroty: »początek (początki) [czego] brać« [szyk *zmienny*] (2): Ze początek Wsprawiedliwienia w dorosłych ludziach/ od vprzedzającej łalki Bożey przez Iezulá Chrístulá brać mamy *WujJud* 94v; *GrabowSet* C3.

»początek [czemu] dać« (1): Włóyftkim ci tym y innym błędóm Luter początek y przyczynę [!] dał/ przez to/ iż władzą kołcyoła poópolitego zwatlił. *KromRozm I* K4v.

»początek (początki) mieć« [w tym: *czego* (1), *ku czemu* (1), *skąd* (1)] [szyk *zmienny*] (6): *BibRadz Rom* 8/23; *BielKron* 151v; Fundamenta pacis iacere, Dobre początki mieć ku poyednaniu. *Mącz* 140b; *RejPos* A6; A tak gdy iuż thy początki będzieś miał/ iż będzieś żył cnotliwym/ pobożnym/ poóciwym á Krześcijáńskim żywothem swoim/ [...] iuż się przyśłyły przygody żadney nigdy nie lękać nie możeś *RejZwierc* 134v; *GórnTroas* 4.

»początek (początki) uczynić; początków dokonawać« [w tym: *czego* (1), *do czego* (1)] (3;1): Pátrzażye iáko thu wnet Pan pociągnie káżdego do siebie/ by iedno namnieyśzy początek vczynił o nim wiáry á nádzyeie swoiey *RejPos* 244v; *SkarJedn* A6; *KochDryas* A2; który [pobór] gdyby porządnie wybrány/ y wiernie do tego łkárbu oddany był/ pewnieby nie ledá początek vczynił. *VotSzl* D.

»początkom (początkowi) zabiegać (a. *zabieżeć*)« [szyk *zmienny*] (8): A coż było vczynić? Początkom zábiegać. A iáko? Rozmyśliwśzy iż to złe więc się nie vpijác. *RejZwierc* 134, 134 [5 r.]; rołtyrk szkodliwy zaczął się był w Pruliech między Gdańskimi Mieszczány y Sláchtą Prufką/ włzákże Krol początkom szkodliwym wczás zábiegájąc/ wśzytko to zaráz vspokoil *StryjKron* 752. *Cf Przysłowie*.

Wyrażenia: »dobre początki« [szyk 5:1] (6): [alchemik] pátrzy áłpektu Płánet Marlá áłbo Merkuriulá/ vpłáczę się od dymu/ [...] pomáże fárbą zwirzchu/ vkaże drugiemu/ chwali iż to dobre początki/ ále ielcże trzeba guldwáffer lepiej przypráwić *BielKron* 26, 151v; *Mącz* 140b; *SkarJedn* A6; *KochDryas* A2; *SiebRozmyśl* G2v.

»mały(-e) (namniejszy) początek (początki)« [szyk 10:1] (11): iż on y namnieyśzego początku wiáry człowieczey nigdy nie gárdzi/ á owśzem iey pomaga *RejPos* 245, 244v [3 r.], 245v, 286v; Vczynili ci co mogli/ zá cołmy iym winni/ ále to barzo máłe ielcże tylko początki. *BudNT przedm* c6; *Oczko* 11v; Tyś piérwśzą bryłę ciáłá/ początki malé/ Y linije człowieká nie dołkonáke Widział *KochPs* 203; á z małych początków w tak wielkie narody y szerokość pánowania vrołli [Sarmaci]. *StryjKron* 86, 59.

»(na)pi(e)rwszy początek (początki)« (4): *Mącz* 101c; potrzebá kóniecznie Złéy napiérwśze początki żądze wykorzenić *KochPieś* 2; *GórnTroas* 4; *WujNT Hebr* 6 arg.

»(na)pi(e)rwszy, napřednieyśzy początek« = *podstawowy element* (3): Prorok opowieda iż pan náłz nam wśfem łalkáwą pámięć poóobie zołtáwił wnáukách zakonu swego [...] powiedájąc iż to ielst piérwśly początek wśfelyákich mądrołci. *RejPs* 165v; *RejAp* 120v; Napirwey iż szukał [Zacheusz] Pána swego/ co ielst nawięśzy á napřednieyśzy początek zbáwienia człowieká káżdego *RejPos* 351.

Szeregi: »fundament a (ani, i) początek« [szyk 2:1] (3): gdiż wiára iest fundáment á początek wŷytkiego zbáwienia náłzego. *RejAp* 29v; *WujJud* 110v, 117. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»grunt i początek« (1): gdyż óná [*wiara*] wŷyŷtkiéy Pokuty iáko y wŷyŷtkich pocźciwych y poboźnych ŷpraw/ ktore czynimy/ gruntem y początkiem w nas iest. *BiałKat* 376.

»początek a (i) korzeń« [szyk 1:1] (2): Powiadał też [*Arystoteles*] że początek á korzeń nauki iesth gorzłki, ale wzytek á owoc iey ŷłodki iest. *BielŻyw* 89; *WujJud* 102v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»początki i postęпки« (1): w którój Hiftoryéy/ téż wŷytki obyczáie/ téż początki/ y téż poŷtęпки wpađku ludu onego naydziećie/ którój v nas w Polŷce być iuż widźicie. *OrzQuin* Zv.

»początek i przyczyna« (1): *KromRozm I K4v cf* »początek dać«.

»początki albo przystęпки« (1): Haec sunt incunabula oratoriae, To ŷą początki álbo przifęпки ku wymownoŷci. *Mącz* 72a.

Wyrażenia przyimkowe: »od początku« (1): iako ná drzewach cienuchne zaiŷte gáłáski s nich wynikáiącą wielką okwitoŷ iábłek/ od poczatku [!] aŷ do ŷłuźney a ŷtaley ich wielkoŷci znaŷzaią *KwiatKsiąż* M2.

»z początku« = *od podstaw* (3): potrzeba áby [*dworzanin*] wczás wczyc ŷie káźdey rzeczy począł/ á nie v ledákiego ále práwie s począthku/ v czo naylepfzych miŷtrzew *GórnDworz* E6; Nie mnieyŷze meŷtwo rzeczy nábyte záchowác/ Niźli doŷtawáiąc iych z początku prácowác. *ModrzBaz* 126.

~ *Zwrot:* »z początku zacząć« (1): Co áby ŷię okazało być prawdą/ iż Bog cźłowieká nam ludźiom wpađłym y ŷtráconym/ dał zá wybáwićielá [...]: oto rzecz tę/ práwie iáko z początku/ zácźniemy. *CzechEp* 292. ~

»za początkiem« (4): Iżeby ta ma pracza daremna nie byłá. To iest żeby ŷie thym wiefćiża ŷława ięzykowi temu: za tym początkiem popłodziła. *FalZiołUng* V 119v.

~ *za początkiem czego* (3): Abowiem obácź ten krociuchny á ŷwięty práwie porządek tego to Zácheuŷzá w grzechu wpađłego/ ktory Duch s. zá począthkiem oney wiáry iego/ nam ku náuce á ku pociefze tu práwie ŷpráwić á okázác raczył. *RejPos* 351, 245, 314. ~

Przen: *To, co najwáźniejsze [w tym: czego* (9)] (11) : Deŷzcz iest początek ziemie, zboże rodząc á mnożąc. *BielŻyw* 136; Początek ŷłow twoich iest prawda *WróbŻołt* 118/159; *KromRozm II* b2; oto ia łamię łuk Helámow/ początek meŷtwá iych. *BudBib Ier* 49/35; Boc to początek zdrowia iest/ kto czuie że mu potrzebá lekářzá *GórnRozm* H3; Bo drudzy dobrego rozumu/ ktory iest tego práwá początkiem/ odŷtępując: grzechow ktore rozum przyrodzony gánił/ zá grzech nie mieli. *SkarKazSej* 696b.

W połączeniach szeregowych (2): Prawdźiwéy Exekucyéy przodek y początek/ Przyŷięgá Królewŷka iest: á ŷrżodek téy Exekucyéy/ iest Ołtarz/ Káplán/ Król: á kóniec iéy iest/ ŷpráwiedliwoŷ y pokóy poŷpolity: y nie może then kóniec z inąd w Polŷce być/ iedno z tego początku/ przez ten ŷrżodek. *OrzQuin* C.

Szeregi: »początek i fundament« (2): Początek iŷtnoŷci ábo gruntu Chriŷtuŷowego, wiáre zowie, iż iest początkiem y fundámentem wŷytkiego budowánia duchownego. *WujNT* 757 *marg*, 519.

»przodek i początek« (1): *OrzQuin C cf W połączeniach szeregowych.*

»początek i środek« (1): A gdyżelmy ten początek [tj. przysięgę królewską] opuścili/ y ten śrzodek [tj. ołtarz, kapłana, króla] prześląpili/ nie nádziéwaymy fye z téy Exekucyéy fpráwiedliwóści/ áni pokoiá *OrzQuin C.*

a. *To, co trzeba najpierw wiedzieć, podstawy wnioskowania* (5) : A thu będyezf miał tylko kftałt á wizerunk do tego/ á potym fie práwego gruntu s tych początkow po woli dopytaway. *RejWiz AB*; To iest/ lubo kto od ciebie fye vczy/ lubo ty od kogo fye vczyfz/ musítá mieć między sobá obá początek iáki/ od którégó náukę fwą pocznietá. *OrzQuin Tv, T2.*

początek czego (2): *OrzQuin Tv*; A przeto tá náuká żaden mądry gárdzić niemoże/ która s pewnych początków náuki/ póspolite mnimánie y rozśládek bierze *LeovPrzep F2v.*

b. *Wzór, prawzór* (3) : Archetypus, Naypirwfa formá/ początek *Mącz 471b*; ftąd dopiero przyść do oney iedyney/ iftotney á naiwyfzłzey/ od kthorey wśzytki piękności fwą piękność biorá: [...] ábowiem thá piękność początkiem iest/ y ftudniá/ s kthorey wśzytcy czerpáią/ á iey przedfię áni vbywa/ áni przybywa *Górndworz Mm5.*

początek czego (1): Idea, [...] Latine forma, species prima et inchoata Intelligentia, Pochop/ początek xtaktu álbo formy álbo wyobráżenia yákiego. *Mącz 164b.*

4. *Podstawowe wiadomości, umiejętności; rudimentum (rudimenta) Mącz, Calep, Cn; elementum (elementa) Mącz, Cn; initium (initia) Mącz, PolAnt; tirocinium (tirocinia) Calep, Cn; prooemium Mącz; exordium, inchoatio Vulg; incunabula, initiamenta, introductio, propaedeutata, semina Cn* (25) : Vmiej łuk miernie ciągnąć/ umiey broniá władać/ [...] Nieprzijiaciela fięgáć/ a łam fiebie fłkładać. Vmiej rzekę przepłynąć/ i row fładnie fłkoczić [...]. Takie początki maiác/ dopiro myfł o tim/ Iako bys i łam umiał woysko wiefć napotim. *KochSat Cv; KwiatKsiąż N3v.*

początki (początek) czego (17): v myfł[i]lem ty male kxiązki (w ktorich fą początk[i] nauki krzeřciańskiey/ potrzebne ku zbawieniu) W.M. przypyfac *SeklKat A3; GrzegRóżn E [2 r.]; KwiatKsiąż K3v*; Illa initia quae Graece elementa dicuntur, Początki nieyákich nauk. *Mącz 170c, 101c, 325d, 359c*; Przeto mądrze á fłufznie czyniá Páłterze Kořcioła święte⁸⁰/ ktorzy młodź [...] każá vczyć Kátechizmu/ zákládáiác grunt pierwfzey wiáry świętey/ y vcżác początkow iey. *WujJudConf 199; BudNT Hebr 5/12; CzechEp 132; NiemObr 90, 91; Calep 930b; WujNT Hebr 5/12, 6/1*; moglibyřcie iuż dla czáfu miřtrzámi być/ á iednák potrzebuiecie drobney náuki o początkách fłow Bożych *SkarKaz 155a.*

początki w czym (1): Tyrocinium. Prima artis alicuius rudimenta – Pierfze wnaukach początki. *Calep 1097b.*

W przeciwstawieniu: »początek ... koniec« (4): Początkiem tedy każdą náukę obaczić mamy á koniec iey poznać. *BielŻyw nlb 11*; Ale iáko ten początek wiáry náfzey o iednym Bogu Oycu obálił Szátan/ tákżeć teź y koniec o iednym Kryřtufie [...] przezeń [!] z gruntu wywrocił *GrzegRóżn E, E [2 r.].*

W charakterystycznych połączeniach: *początki (początek) ćwiczenia, filozofii, (wy)mow bożych* (2), *nauk(i)* (8), *słow, wiary* (5); *w naukach początki; początkow uczyć się; początki (początek) obalić, przyjmowác, znać; początkiem obaczyć [co]; nauka o początkach; w [jakich] początkach obierác się.*

Przysłowie: ábowiem podobny ieft koniec początkowi *GrzegRóżn* E.

Wyrażenia: »dobre początki« (1): Ale fię to iakmiarz wżyftkim vczącym przydaie/ yż iefliże fprzodku nieiákie dobre początki [!] maią/ tedy natichmiaft o íobie mnięmaią iakoby wnaukach barzo bieglymi á doftatecznymi bili *KwiatKsiąż* L3.

»małe początki« (1): Znáiąc ty mále początki/ fnádniey potym ku znáiomóci wiefzzych przydż mozeftz. *GroicPorz* C3.

»pi(e)rwsze(-y) początki (początek)« (5): Elementa Musices, Elementa Geometriae, Pirwże początki tych nauk. *Mącz* 101c, 359c; Abowiem będąc też powinni/ podług dawności czáfu być náuczycielmi/ záfię potrzebuiecie/ áby was vczono/ ktore fá piérwże początki *NiemObr* 90; *Calep* 930b, 1097b; *WujNT Hebr* 5/12.

Szereg: »najpierwsze żywioły albo początki« (1): yżebyfmy fię nietylko tych wiefzzych a zacnięyfych [!] nauk/ [...] ále też y naipierwzych żywiołów/ álbo początkow nauk od wybornych á doświatczonych nauczycielow vczyli *KwiatKsiąż* K3v.

5. *Przyczyna; źródło; initium PolAnt, Mącz; caput, fons, seminarium Mącz [w tym: czego (32)] (37)*: Roku czterzy części fá/ ktoregoftz rozdziału początek iefth Sloncze íwem biegiem pod dwanaście znamion niebieskich. *FalZioł* [*8]v, V 8v; *BielŻyw* 61; *GlabGad* E2v, K5v; *KrowObr* 116v, 148v [2 r.]; *RejWiz* 128; *BibRadz Gen* 11/6, *Eccli* 10/13, II 2a marg; [Turcy] Winá nie piją/ iż od niego wżytki złe rzeczy początkiem bywáią/ to iefth/ zwády y nieczyftości. *BielKron* 259v; Efsencia ábo Iftność iefth rzecz nie rodząca áni vrodzona áni pochodząca/ á oná iefth początkiem wżytkiego *GrzegRóżn* K3v; *Mącz* 170c; *OrzQuin* L4; *Prot* C2; Tey tedy trefności/ ktorey fie ludzie ímieią/ żadna ina rzecz początkiem nie iefth/ iedno fzkárádość iákaś á nieprzyftoienftwo przyftoyne *GórnDworz* O2v; To fię dla tego tu przypomniało: ábyś wiedział tych trudności z Greki początek. *SkarJedn* 176; która to wilgotność iefli co miefiąc precz wyniść niemoże/ wżyftki choroby/ co ich iedno ciérpią/ z ítego tho początku/ przydác íye iém [niewiastom] mogą. *Oczko* 15v; *SkarŻyw* 55 marg; *KmitaPsal* A4; *WujNT* 217, *Iac* 1 arg; *PowodPr* 58 marg.

W połączeniu szeregowym (1): y wprawdzie/ żeć widali [mędrzy] ciękacé wody/ y ich wielkie ftyfzeli ízummy/ ále początki/ przyczyny/ á moc ónę popádzáiącą/ który z nich? *Oczko* 9v.

W charakterystycznych połączeniach: początek cudności, gniewu (2), grzechu, mądrości, nawrocenia, nieczystości, niemocy, niewolstwa, niezgody, rozdziału, rzeczy, sprawy, świętości (2), trudności, uniżenia, wiecznego potępienia, wojny, wszego (wszytkiego) dobra (2), wszego (wszystkiego) złego (2), wszelakich złości, wszelkiej rozpusty, wszystkich błędów i roztyrkow, wszystkich pokus, wszystkiego, zakwaszenia, zwad, żywota (2); początek niesłaby; pokładać początek, wiedzieć.

Szeregi: »(i) początek i koniec (a. dokonanie)« (2): *GlabGad* F4v; Owa [miłość] iefth y początkiem/ y końcem wżytkiego dobrego. *GórnDworz* Mm6v.

»okazyja i początek« (1): iż kácerftwá fá okázyją y początkiem wízelkiey rófpufy żywotá ludzkiego y wízego złego. *PowodPr* 42.

»początek a (albo, i) przyczyna« [szyk 4:2] (6): Faces seditionis, Prziczyiny á początki zwad. *Mącz* 120b; Tuba belli civilis per translationem, Porwánie/ początek/ á prziciná domowej wojny. *Mącz* 467c, 37c, 381c; *GórnDworz* Mmv; A ták gdy przyczyny przą/ óftátniey części iáko fktuku/ przą fie

wespołek pierwzwey/ iáko poczátku y przyczynj íkuteczney/ przá sie wízyftkiego *CzechRozm* 61v.
[*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Iron. (1): [gorzałka] Alchimiyká cnotliwa/ poczáték mądrości *KlonWor* 69.

6. Zainicjowanie (29) :

Wyrażenie przyimkowe: »za początkiem [czego a. czym]« (2): Ták wiele może tho mnimánie/ ktore dwor o kim zá początkiem/ á znakiem láfki/ ábo niełáfki páńfkiey/ weźmie. *GórnDworz* M6; *RejPos* 288v.

a. Wszczęcie zwady, niepokojów społecznych; initium JanStat (27) :

poczáték czyj [= kto jest przyczyną] (1): Boć wie pewnie zwaycá íż poczáték iego bez wielkiey przygody być nie może *RejZwierc* 134.

Zwrot: »poczáték [czego, ku czemu] uczynić, [na kogo] udzielać; poczáték [od kogo] uczyniony« = *initium facere JanStat* [szyk zmienny] (2;1;1): y kyedy my szya bracz nyedal y poczathek na szyna mego y namya samego vdzyelal *ZapWar* [1519] nr 2247; GDy profłtego ítanu człowiek zábiie Szłáchćicá/ którému żadnéy przyczyny/ áni dowory Szłáchćie ku rzuceniu ná się nie dał/ áni poczátku ku fwaru y vderzeniu nie vczynił: niech będzie táki ná gárdle karan. *SarnStat* 618, 619, 1243.

Wyrażenia przyimkowe: »z poczátku« (2):

~ z poczátku czyjego (1): A ták nyemnyeyći w błędzye Luter y Melánchton/ niż ci drudzy/ gdyż z ich poczátku wízyftki ine błędy vrofly. *KromRozm I L.*

Szereg: »nie z poczátku ani z przyczyny« (1): iáfnie to fłowy twiérzác y mieniác/ íż nie z poczátku od siebie vczynioného/ áni z przyczyny przez się dánéy/ chłop ránił/ áłbo zábił. *SarnStat* 619.

»prze [czyj] poczáték« (1): A chcę, aby Trojanie i Grecy w pokoju Rozeszli się, ponieważ siła cierpią w boju Prze mą zwadę i zaszcie a prze nieprawego Aleksandra poczáték *KochMon* 22.

»za [czym] początkiem« (20): yako yą sbył slyachethną dorothyą zona slyachethnego marka Cucza skuczow nye gwálthem alye zayey poczátthkyem gdy na mya była myeczem golem *ZapWar* 1511 nr 2099; Ishem ya yeszłym ranyl szlyachathnego Andrzeya szmyerdzy grochow albom mv palyecz vczynon thom vczynyl zayego poczátthkyem gdy mya nayechal nagospody y gdy mya ranyl *ZapWar* 1522 nr 2276; Iakom ya sbył robothnego Iana Nogaya kmyeczia shlachathnego andrzeya Radzikowskiego y ranylem go za yego poczátkiem wgayu gdy my się nyechczial dacz. *ZapWar* 1524 nr 2156, ? nr 2114, 1513 nr 2118 [2 r.], 1514 nr 2122, 1517 nr 2197, nr 2236 [2 r.] (19); *BielKron* 220.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (8) : Fundamentum, grvnth, poczáték *BartBydg* 62; *BudNT* O2 marg; *Calep* 848b.

poczáték (poczátki) czego (2): Incunabula, Poczátki káźdey rzeczy. *Mącz* 72a, 101c.

Szeregi: »od poczátku aż do końca« = *a capite ad calcem, a carceribus (usque) ad metam* *Mącz* (3): *A capite ad calcem*, Od głowy do pięty/ to yeft/ od poczátku aż do końca. *Mącz* 32c; *A carceribus ad metam* Od mieyfćá aż do celu áłbo malu/ teź/ od poczátku aż do końca. *Mącz* 38a, 219b.

»poczáték a rzódło« (1): Elementum, [...] Zywiól to yeft poczáték á yákoby rzódło káźdey rzeczy. *Mącz* 101c.

Synonimy: 1. **b.** poczęcie; **g.**, **j.** źródeł; **k.a.** przodek, zakładacz; **γ.** założyciel; **δ.** powód, przyczyna, sprawca; 1. powód, przyczyna; stwórca, stworzyciel, źródło; 2. pochodzenie, rodzaj; **γ.** jenealogija,

narod, pokolenie, wywod, źródło; 3. fundament, grunt, pierwiastek; 5. fundament, grunt, przyczyna, źródło.

KW, MP